

ВІСНИК THE JOURNAL

-VISNYK

Свобода народам!
Свобода людині!

Спільно — політичний місячник

З М І С Т

Літописець — Великі Соборники-Провідники	1
С. Корнич — Підмінований світ	2
В. Моруга — Ніч в Карпатах (вірш)	4
Д-р М. Кушнір — Проблеми змін в СРСР	5
В. Давиденко — „Вільний Розум — бережи свій череп!”	9
Лев Шанковський — Большевики про УПА	14
Лариса Мурович — Відродження (вірш)	16
Ів. Левадний — Чорне море — українське море	17
М. Сердюк — Москва голодом душить Україну	18
Анатоль В. Бедрій — Завжди соборність нації	21
П. Кізко — Винайшли новий бич	23
З поезій Юрія Липи	24
Іван Дзюба в обороні переслідуваних	25
В. Мороз — Репортаж із заповідника імени Берії	26
І. Боднарук — Найвизначніший поет Лемківщини	28
Я. Гриневич — „Боюсь данайців навіть тоді, коли вони приносять дари...”	30
З нових видань	33
Хроніка	33

ОРГАНІЗАЦІЯ
ОБОРОНИ
ЧОТИРЬОХ
СВОБІД
УКРАЇНИ

Немає української родини без української книгозбірні!

Немає української книгозбірні без видань ООЧСУ!

ПРОГОЛОШУЄМО ВИПРОДАЖ КНИЖОК ЗА ГОТІВКУ

Е. Маланюк: Illustrissimus Dominus Mazepa — тло і постать, стор. 32	0.50	В. Січинський: Крим (історичний нарис), стор. 31	0.25
Е. Маланюк: Малоросійство, стор. 36	0.50	П. Мірчук: З мого духа печаттю (25-ліття ОУН), стор. 30	0.25
Е. Маланюк: До проблеми більшовизму, стор. 82	1.00	П. Мірчук: Відродження української ідеї, стор. 63	0.50
Е. Маланюк: Нариси з історії нашої культури, стор. 80	0.50	П. Мірчук: Під покров Вогородиці (свято УПА), стор. 32	0.25
Е. Маланюк: Остання весна (поезія), стор. 104	1.50	П. Мірчук: Українська визвольна справа і українська еміграція	1.00
* Історія Русів, стор. 346	3.00	С. Збараський: Круті, стор. 104	1.00
Д. Донцов: Підстави нашої політики, стор. 210	2.75	Г. Косинка: Фавст з Поділля, стор. 95	1.00
Д. Донцов: Правда Прадідів великих, стор. 95	0.50	П. Савчук: Гетьман Мазепа	2.00
О. Оглоблин: Гетьман Іван Мазепа та його доба, стор. 410	6.00	П. Савчук: Ідея і любов (драма на 3 дії)	0.50
О. Оглоблин: Думки про Хмельниччину	1.00	П. Савчук: Чотирьох з мільйонів (трагедія на 5 дій)	1.00
О. Оглоблин: Українсько-московська угода, сторінок 100	0.50	П. Савчук: Облога замку (мелодрама на 5 дій)	1.00
О. Оглоблин: Хмельниччина і українська державність, стор. 24	0.25	М. Островерха: На закруті, стор. 142	2.00
О. Оглоблин: Думки про сучасну українську історіографію, стор. 87	1.50	М. Островерха: Великий Василянин, стор. 48	0.50
А. Княжинський: На дні СРСР, стор. 232	2.75	М. Островерха: Гомія з далека, стор. 127	1.50
У. Самчук: Чого не гоїть вогонь (роман), сторінок 288	3.75	О. Вабій: Повстанці (поема), стор. 180	2.00
Ф. Одряч: Щебетун (повість), стор. 294	2.50	О. Запорожець: В одвічній боротьбі, стор. 370	2.00
Т. Ерем: Советський акваріум, стор. 142	0.50	М. Чубатий: Княжка Русь-Україна та виникнення трьох східнослов'янських націй	2.50
Л. Старницька-Черняхівська: Останній сніг, сторінок 44	0.50	Хосе Ортега: Вунт мас	2.00
Л. Старницька-Черняхівська: Іван Мазепа, сторінок 154	1.25	Вадим Лесняч: Кам'яні луни	1.50
М. Щербак: Вагаття (лірика), стор. 64	0.75		
М. Щербак: Шлях у вічність, стор. 29	0.25		
В. Гришко: Панславізм в советській історіографії і політиці, стор. 37	0.25		
В. Кравців: Людина і вояк (сл. п. Р. Шухевича-Чупринки), стор. 31	0.25		
РІЧНИКИ „ВІСНИКА” за 1960, 1961, 1962, 1963, 1964 (тверда оправа)	6.00		
Е. Ляхович: Перевірка наших позицій, стор. 15	0.15		
Е. Ляхович: Форма і зміст українських змагань	2.50		

АНГЛОМОВНІ ВИДАННЯ

Le Vasseur De Beauplan: A Description of Ukraine	3.00
N. Chirovsky: The Economic Factors in the Growth of Russia	3.75
N. Chirovsky: Old Ukraine	7.00
N. Chirovsky: The Ukrainian Economy	1.50
N. Chirovsky: An Introduction to Russian History	4.50

Замовлення висилати на адресу:

V I S N Y K

P. O. Box 304, Cooper Station
New York, N. Y. 10003

ОРГАНІЗУЙТЕ ПЕРЕДПЛАТУ „ВІСНИКА”! ВИРІВНЮЙТЕ ЗАДОВЖЕННЯ!

ВІСНИК

ВЕЛИКІ СОБОРНИКИ-ПРОВІДНИКИ

Історія наших визвольних змагань у роках 1917-1920 нерозривно сплела між собою дві історичні постаті: Симона Петлюру і Євгена Коновальця.

Перший — син Полтави, нащадок козацького роду, підпільник, член Революційної Української Партії, виключений з полтавської духовної семінарії за українську революційну діяльність, церський в'язень. Перебування у Києві, на Кубані, у Львові дало йому добру нагоду пізнати життя українського народу на всіх землях. Він студював історію кубанських козаків, нащадків запорожців, і мав нагоду приглянутися ближче життю галицьких українців перед першою світовою війною. Це спричинилося до витворення і скристалізування соборницького світогляду Петлюри, що був основою його діяльності, коли Українська Революція винесла його на провідні становища.

Другий — син Львівської землі, вихований у патріотичній родині сільського вчителя, як тільки вибухла революція в 1917 році — вирвався з російського полону, прибув до Києва і віддався до диспозиції тодішнього українського уряду, щоб повні два роки ділити з ним долю й недолю. Завдяки його організаційному хистові постав Галицько-Буковинський Курінь Січових Стрільців, що був першою нашою національною гвардією, охороною Центральної Ради та її Уряду. Пізніше — як командир славетного корпусу Січових Стрільців — командував залогою Києва. Без охорони січових стрільців доля української столиці, осідку уряду й парламенту — була б дуже непевна.

Коли „встоятись не було сили” — полк. Коновалець наприкінці 1919 р., згідно з рішенням Стрільцької Ради, розв'язав корпус Січових Стрільців, щоб зараз же приступити до створення Української Військової Організації — УВО і продовжувати боротьбу з окупантами України іншими методами. Через десять років, як

провідник ОУН, розвинув він надзвичайно швидко активність, поклавши в її основу соборництво, і цій засаді був вірний аж до дня своєї смерті.

Петлюру і Коновальця об'єднала не тільки незвичайно дружня й льояльна співпраця протягом двох років Української Революції, але також і трагічна смерть з руки агентів червоної Москви. Перший упав на вулиці Парижу 25 травня 1926 року, а другий на вулиці Роттердаму 23 травня 1938 року, і тому роковини їхньої передчасної смерті відзначаємо звичайно разом, щоб підкреслювати однакову трагічну долю, однакове соборницьке й героїчне наставлення при виконванні великих і відповідальних обов'язків перед українським народом та його історією.

Варто для історії пригадати, що були намагання з багатьох сторін розбити їхню гармонійну співпрацю під час визвольних змагань, нацькувати одного проти другого, одначе всі ці зусилля розбивалися об взаємне довір'я, беззастережну відданість командира корпусу СС своєму зверхникові Симонові Петлюрі — Головному Отаманові Армії УНР, що був рівночасно й головою Української Народної Республіки.

Треба з притиском підкреслити, що московська ворожа агентура всіма силами старалась порізнити наддніпрянців з наддністрянцями, бо після вибуху революції в 1917 р. численні галичани, полонені з австрійської армії, що опинилися в Східній Україні, провели величезну освідомну роботу серед широких мас українського населення.

З приходом до влади московських большевиків нагінка проти галичан стала загальною, систематичною, а в роках сталінського терору майже всіх галичан зліквідовано, виселено поза межі України, на Сибір і в Казахстан. На жаль, ця антигалицька московська кампанія, ведена довгими роками, залишила сумні наслід-

ки аж до наших днів, і цього московського бур'яну годі виполоти й досі з душі деяких українців, що навіть зачисляють себе до українських „патріотів”, протибольшевицьких діячів.

У роковини трагічної смерті Великих Провідників-Соборників варто пригадати і підкреслити цю їхню спільну всеукраїнську, всеоб'єднуючу рису характеру для науки й наслідування сучасним українським поколінням.

Крім соборницького наставлення варто підкреслити їхню безоглядну відданість справі визволення рідного народу, вірну й жертвенну службу Україні аж до останньої хвилини життя, повну посвяту загальній справі.

Вони були Великими Ідеалістами, з сильною й непохитною вірою у справедливість нашої боротьби, в її остаточну перемогу та тріумф Української Правди.

У наші часи, коли трудно вибрати нову управу в будь-якому товаристві, бо кожний хоче мати для себе вільний час, — чимраз менше такої суспільної й національної посвяти, жертвенності й героїства аж до самозапечення.

Вони згоріли на жертівнику нації, але залишили по собі незабутні спомини серед усіх, що мали щастя з ними працювати й боротися разом для Великої Ідеї, для досягнення соняшної Меті — Визволення Рідного Народу. Їхні імена вписані золотими буквами в новітню історію України.

Нехай же щось з їхнього Великого Духа соборности, відданости, посвяти, жертвенности й героїства на службі рідному народові перейде і в наші серця, зачерствілі в чужому оточенні на далекій чужині, нехай випростають наші душі, не дадуть їм заснітитися в сучасному матеріалізмі й байдужності! Бо обидва наші Провідники-Соборники — це негасні світильники Української Правди й визвольної боротьби!

Літописець

“VISNYK” — “THE HERALD”

Published by Organization for Defense of Four
Freedoms for Ukraine, Inc.

Monthly except July and August when bimonthly.
Second class postage paid at General Post Office,
New York, N. Y.

Board of Editors

Address: P. O. Box 304, Cooper Station,
New York, N. Y. 10003

С. Корниз

ПІДМІНОВАНИЙ СВІТ

Огляд подій

Війна у В'єтнамі

Минув місяць після проголошення президентом Л. Джансоном сенсаційних постанов про стримання бомбардувань Північного В'єтнаму і готовости ЗСА до мирових переговорів, але Ганой весь час відтягав справу під претекстом вибору місяця. Ідеться про те, що з початком квітня союзні війська значно поліпшили своє мілітарне положення, зокрема відбили обложений Кхесань і на інших відтинках фронту досягнули значних успіхів. Комуністи не хотіли починати розмов з позицій слабших.

Щоб заспокоїти своїх союзників у В'єтнамі, през. Л. Джансон відбув з ними 17-го квітня конференцію в Гольюло, на Гаваях. Під час розмов президент Південної Кореї Чунг Гі Парк і представники Сіям та Філіппін говорили про те, що мусить бути якась межа „поступок і терпеливості у відношенні до комуністичних домагань”. На внесок сайгонського міністра Тран Ван Ду учасники конференції погодилися на те, щоб перед мировими переговорами скликати ще конференцію союзників, які беруть участь у В'єтнамській війні — ЗСА, Корея, Австралія, Нова Зеландія, Філіппіни і Сіям.

Тим часом війна посилюється. Т. зв. Фронт Національного Визволення звернувся до в'єтнамського народу з закликом включитися в боротьбу. 4-го травня В'єтконг знову повів наступ на Сайгон і кільканадцять інших південнов'єтнамських міст. Посилилась нелегальна транспортація зброї для місцевих комуністичних партизанів.

Закордонні кореспонденти в Сайгоні повідомляють, що частина видатних політичних діячів Південного В'єтнаму займає невиразне становище: вони бояться нових атак і — мирових переговорів. Уряд і високі старшини армії заявляються проти будь-яких поступок для В'єтконгу. Тим часом західноєвропейські союзники натискають на ЗСА, дораджуючи поступки для проведення мирових переговорів. Але „капітуляція” ЗСА у В'єтнамі може захитати до них довір'я держав-членів НАТО. Все це вказує на те, що зарядження стримати бомбардування Північного В'єтнаму в надії на негайне замирення себе не виправдало. Комуністи використовують передишку для підготовки і переведення нових атак.

На тлі цієї ситуації пише щоденник „Дейлі Ньюз”: „Нічим іншим, як переливанням з пустого в порожнє можна назвати дотеперішні зусилля през. Джансона нав'язати мирові переговори з Го Чі Мінгом і його групою вбивників”. Автор цього коментаря радить відкликати заборону бомбардувати Північний В'єтнам і розпочати летунські атаки на Ганой і Гайфонг, заблюкувавши той головний порт.

Незалежно від посилення приготувань до нової фа-

зи війни, комуністи ведуть шалену пропаганду в цілому світі проти „американської агресії”.

Остаточо як місце зустрічі між представником ЗСА Еврелом Гарріменом і представником Ганою Суаном Тхюї вибрано Париж. Перше засідання делегацій обох країн відбулося 12 травня. Уряд Південного В'єтнаму і представники т. зв. Національного Визвольного Фронту — В'єтконгу виступають лише як обсерватори. Ще навіть не устійнено, як мають називатися ці переговори — „просто нарадами”, „офіційними нарадами” чи „дискусією”.

У ЗСА розрухи „чорної сили”, що вибухнули були після вбивства провідника д-ра М. Кінга, притихли після підписання президентом закону про охорону громадянських прав. Однак, загроза масових муринських заворушень вліті не сходить з обр'ю. До гасел про кривди муринів долучуються домагання капітуляції у В'єтнамі.

Страйк студентів, в більшості чорних, відбувся в Колумбійському університеті в Нью Йорку. Страйкарі домагалися, між іншим, щоб університет не забудовував терену парку Морнінг сайд, який є місцем відпочинку для муринів з Гарлему, і припинив співпрацю з інститутом для оборонної аналізи, бо той інститут працює для війни у В'єтнамі. Вакханалію, учинену в мурах університету, більшість американської преси гостро осудила.

В Атланті, в Джорджії, на конференції муринських провідників ухвалено відбутися переговори з Урядом ЗСА в справі вимаганих ними нових законів, і, коли ті переговори не дадуть позитивних вислідів, перевести „Похід на Вашингтон”. 2-го травня в м. Мемфісі, де вбито д-ра Кінга, зібралися тисячі муринів. Пастор Р. Ейбернаті, наступник Кінга, виголошено до присутніх промову закінчив словами: „Марш на Вашингтон почався!”

Одночасно надходять повідомлення про бурхливі демонстрації лівих студентів і підбурюваного комуністами шумовиння перед амбасадами ЗСА в Західній Німеччині, Данії та Італії. 11 травня коло 30.000 студентів „окупували” значну частину Латинського кварталу в Парижі. Студенти спорудили понад 60 барикад і обкидали поліцію камінням і порожніми пляшками, підпалювали авта. Демонстранти співали „Інтернаціонал” і советський гимн. Понад тисячу їх поранено і біля 800 арештовано.

П'ятдесят конгресменів, відповідаючи на переведену серед них анкету, висловили переконання, що більшість американського громадянства інтересується не так війною у В'єтнамі і господарською ситуацією в країні, як загостренням расової проблеми, побоюючись нових муринських розрухів.

Правдоподібно, у зв'язку з війною у В'єтнамі зголосив свою демісію представник ЗСА в ОН Артур Голдберг. Ходять чутки про можливість відходу державного секретаря Діна Раска.

Вибори в ЗСА

Вибори президента, що мають відбутися в листопаді ц. р., зарисовуються дуже невиразно на тлі війни у В'єтнамі, яка змучила громадянство своєю довготривалістю і способом її ведення. Перша частина виборів, т. зв. правибори, коли на кандидатів зголошується багато різних осіб, відбувається досить хаотично. У значній мірі ускладнює справу перестарілість політичних партій, розбитих на фракції. Нема й, мабуть, не буде спрецизованих політичних програм і виборчих „платформ”. Виборцям прийдеться голосувати „на кредит” — за кандидатів, про яких не знати докладно, яку політику будуть вони вести по виборах.

Під час правиборів деякі кандидатури зникають, як, наприклад, Джорджа Ромні, і приходять нові, а про деяких так і не знати, чи рішаться врешті кандидувати. Брак сконкретизованих виборчих платформ заступають туманні гасла. Несподіванкою було ралтовне зголошення своєї кандидатури ньюйоркським губернатором Рокефеллером, який не раз заявляв, що кандидувати не буде.

Республіканський кандидат Р. Ніксон заповів необхідність зміни американської політики, заявив, що має спосіб закінчити в'єтнамську війну, але не оголосив його. Про кандидата-мільйонера Р. Кеннеді відомо, що належить він до „голубів” і хоче миру за всяку ціну. Відомо дещо з його діяльності як „брата президента” і генерального прокурора. Про Г. Гомфрі відомо, що він продовжуватиме політику Л. Джансона.

Про політичну орієнтацію кандидатів дають деяке уявлення їх спонзори і сфери виборців, на яких розраховують кандидати. І так, сен. Юджина МекКарті підтримують інтелектуалісти — середовище без великих грошей і непевне, сен. Роберта Кеннеді — бітніки, гіпсіси і рожеві, Гомфрі — частина провідників робітничих спілок, деякі етнічні групи, частина інтелектуалістів і промисловців. Спонзорує його колишній президент Г. Труман, а тиху підтримку дає президент Л. Джансон. Р. Ніксона спонзорує колишній президент Д. Айзенгауер і підтримує Республіканська партія. Поважним конкурентом Ніксона може бути губернатор Н. Рокефеллер.

Переведена серед членів Американського Товариства Редакторів анкета виявила такі передбачення більшості редакторів: республіканці призначають своїм кандидатом на президента Р. Ніксона, а демократи — Губерта Гомфрі, який репрезентує політичну програму теперішнього Уряду.

Опитування, переведені агенцією Дж. Геллупа, виявляють, що якби вибори відбулися на початку травня, то республіканський кандидат Р. Ніксон переміг би кожного з трьох демократичних кандидатів в такім відношенні: Ніксон — 41%, МекКарті — 38%, Воллес — 10%; Ніксон — 41%, Р. Кеннеді — 38%, Воллес — 10%; Ніксон — 43%, Гомфрі — 34%, Воллес — 9%.

Ситуація на Середньому Сході і в Європі

Війна у В'єтнамі — лише один з відтінків широкого фронту агресії московської комуністичної деспотії. Важливіший і більший відтінок цього фронту старається схопити в кліщі Західню Європу. Один кінець тих кліщів знаходиться в Східній Німеччині і обіймає Берлін, а другий лежить на Середньому Сході та Середземному морі і загрожує Південній Європі, арабським країнам і Ізраїлеві.

Але Москва має час. Вона воює у В'єтнамі, час від часу натискає то на Південну Корею, то на Берлін, то на Грецію, збільшує свою флоту і розбудовує військові бази на Середземному морі. Москва пильнує, щоб своєчасно виповнити той вакуум, який витвориться на схід від Суецького каналу після відходу звідти Британії.

Протягом квітня відбувалися в Німеччині демонстрації лівих студентів під прокомуністичними й протиурядовими гаслами. Німеччина живе під страхом блокади Берліну. Частинна лібералізація режиму в Чехо-Словаччині і Польщі — важливі атути для німців у боротьбі з режимом Ульбрихта. І в тому напрямі йде тиха боротьба.

„Демократизація” режиму в Чехо-Словаччині дуже непокоїть Москву. На дрезденській, а пізніше на московській нараді вірних Москві сателітів потягнення наступників Новотного в Чехо-Словаччині гостро засудили Східня Німеччина Ульбрихта, Польща Гомулки і Болгарія. Москва в тій справі зберігає якийсь ніби неутралітет, хоч перестерігає Прагу проти небезпеки засилля в уряді „антисоціалістичних елементів”. Очевидно, в формі репресалій проти уряду Дубчека припинено до Чехо-Словаччини довіз советського збіжжя і „заморожено” позику для оздоровлення захитаної чехословацької економіки. Раптовий вимарш советських дивізій з Польщі і Галіччини до кордонів ЧССР викликав велике занепокоєння в цілому світі і звернення Дубчека через радіо до Москви, щоб вона „не повторила трагічної історії з Будапештом у 1956 році”. В дипломатичних колах вважають, що цей рух советських дивізій був лише воєнною демонстрацією, щоб стримати новий чехословацький уряд від дальшої „лібералізації” режиму.

Переслідування сіоністів і зміни у варшавському уряді — це прояви боротьби в урядовій верхівці і нуртуючих антикомуністичних та антимосковських процесів.

Приявність московської флоту на Середземному морі турбує Іспанію. Іспанський міністер закордонних справ у своїй промові в парламенті заявив про можливість приступлення Іспанії до НАТО. Португальський міністер закордонних справ Франко Нogueйра говорив про те, що тільки Португалія здібна під цю пору забезпечити Заходові свободу морів з поміччю своїх берегів і портів, а також летунських баз на просторах своїх африканських посілостей.

Василь Моруга

НІЧ В КАРПАТАХ

Карпати сплять.

Гойдаються Карпати

В настоях древньої сосни.
Отак спокійно може спати
Лиш той, у кого чесні сні,
Стоїчно так — лиш той, хто вірить
У вічну відданість дерев,
Хто лебедино-чистий вирій
У крила змолоду вбере.
Карпати сплять.

Горби на споді

Прибили мовчазну траву.
Але від заходу до сходу
Верхи живуть...

верхи вночі живуть.

**

Не буди! В гостях у мене хата,
Тихне зачарована вечерея.
З рамки рушнікового багаття
Батько мій спускається у червень.
А казали, що його немає,
Що поплив кудись в диму акацій...
Батько й досі мій ровесник майже,
Тільки двадцять з гаком фотокартці.

„Дніпро” 1968 р.

Висновки

На підставі згаданих вище подій приходимо до висновку, що комуністично-московська агресія у світі зростає і поширюється. Москва стимулює і роздуває расову проблему в ЗСА, щоб послабити їх у В'єтнамі, Європі і на Середньому Сході. Цілий світ підмінований колосальною комуністичною пропагандою і на потиск гудзика в Москві вискакують у кожному потрібному їй місці демонстрації, заворушення, розрухи — проти „американської агресії”, прикривані також і іншими гаслами. В такій ситуації миру у В'єтнамі не може бути. Може бути тільки упокорююча капітуляція і продовження боротьби на інших відтинках фронту.

Для перемоги над Москвою потрібна, крім мілітарної, також, і в першу чергу, ідейна зброя. Потрібна політична атомової бомба у формі твердо проголошеної і послідовно здійснюваної декларації про визволення всіх поневолених націй шляхом розвалення центру комуністичної агресії в Москві.

Для цього потрібні зміни, потрібні нові люди з ширшими обріями і відвагою. Маймо надію, що нарешті прийдуть вони з нових виборів.

ПОШИРЮЙТЕ ВІСНИК!

Д-р Михайло Кушнір

ПРОБЛЕМИ ЗМІН В ССРСР

З'єднані Стейти Америки, як і советська імперія, стоять напередодні великих усторово-суспільних змін. Наукова революція в Америці високо заавансована і спричиняє, з одного боку, вияви переходової кризи, а з другого — скріплення темпу пошукувань нових розв'язок. Криза є маніфестацією нездібности старих форм сприймати нові змісти. Очевидно, що під американською науковою революцією треба розуміти не тільки автоматизацію, компютери і космічні кораблі, але й зміну концепції суспільства, зміну системи продукції, зміну залежності споживання від заробітку, як також упадок фетишизму праці. Прикметою американської революції є її абсолютна явність.

Устроєва криза в комуністичному бльоці має цілком інший характер. Совстологи, особливо американські, не здають собі справи з факту, що прискорене упромисловлення не тільки не розладувало опозиційні настрої, але, навпаки, — довело їх до точки, що лежать понад червоною ризкою. Як довго будовано промисл існувала в масах надія на поліпшення буття і суспільного авансу. Скорі упромисловлення лежала в інтересі всіх, і всі були готові до жертв.

Сьогодні промисл існує, але добробуту немає і, при збереженні нинішньої усторової структури — ніколи його не буде. Ціллю є не продукція задля продукції, а — тотальна влада. У висліді російські комуністи створили найбільш антагоністичний суспільний устрій, який будь-коли існував. Ціль продукції, себто тотальна влада правлячої еліти — суперечна з інтересом робітників, інтелігентів і селян. Всі суспільні верстви працюють в суті речі на те, щоб за мінімум екзистенції постачати партійній еліті щораз більше засобів для оплачування і досконалення апарату насильства та визиску.

Советський блок не переформовується в другу Америку. Навпаки, з кожним місяцем поглиблюється пропасть поміж устроями двох атомових суперпотуг. Бо чим могутнішим стає промисловий потенціал советської імперії, тим її політично-соціальний визначник стає реакційнішим і дошкульнішим. Чим багатша і могутніша стає партійна еліта, тим безогляднішим стає

визиск, який вона стосує. Чим більша продукційна здібність промислів у советській сфері, тим більша різниця поміж споживанням працюючих мас і гльобальним продуктом.

Оця наростаюча з кожним місяцем устроєва розбіжність поміж Америкою і советською імперією приховує в собі найгрізнішу небезпеку нашої епохи.

**

Росія є звичайною промисловою потугою і не є звичайною промисловою потугою. Росія є звичайною імперіялістичною потугою доти, поки йде вперед. Але Росія відразу ж перестала б бути звичайною потугою, коли б почала відступати.

Англія без втрати обличчя могла зліквідувати свою імперію, Франція без шкоди для свого престижу могла усунутися з Альжиру. Але представники советської Росії скільки разів не заторкують німецької проблеми — особливо наголошують, що Росія ніколи не допустить до упадку „соціалізму” в Східній Німеччині.

Революційна ідеологія є досконалим паливом імперіялістичної машини, але ця машина має кардинальну хибу: її не можна повернути назад.

Коли б Росія була звичайною імперіялістичною потугою, вона могла б залишити середньосхідню Европу без грізних наслідків. Вона могла б уложити свої стосунки з сателітними державами в новій площині.

Але Советський Союз не має цих можливостей. Коли б з сателітних країн зформовано пояс нейтральних держав — комуністичні режими впали б на цих теренах протягом тижня. Бо те, що для сателітних держав було б поворотом до демократії, для Москви було б тріумфом контрреволюції.

Совети, залишаючи Східню Европу, втратили б щось непомірно більше, ніж англійці, залишивши Індію. В такій ситуації Советський Союз зазнав би ідеологічно-політичної поразки, з якої, правдоподібно, ніколи не піднявся б. На вулицях Будапешту москалі боролися за власну шкіру — за позицію Москви в комуністичному світі.

В усій цій проблемі не йдеться про втрату території. Росія страждає внаслідок надміру території, а не внаслідок її нестачі. Комуністичну ідеологію, як агресивну і революційну, легко погодити із загребущим імперіялізмом, але важко допасувати її до мирної коекзистенції, а ще важче було б погодити з відступом. Революційна ідеологія нагадує прислів'я про „наполеонівські багнети”. Можна з нею робити все, тільки годі на ній сидіти. Дилема Росії засновується на тому, що вона була б готова „сісти” на революцію, коли б це було можливе.

Росія хотіла б, з одного боку, бути звичайною промисловою потугою з багатством споживчих дібр на зразок Америки, а з другого — вона хотіла б затримати й скріпити свій статус суперпотуги, який завдячує історичному фактові, що Москва є столицею світового, воюючого комунізму. Ці дві тенденції неможливо погодити. „Ревізіонізм” Хрущова і його наслідників, таврований Пейпінгом, змагає до забрукування цих суперечностей.

Москва стоїть на роздоріжжі і мусітиме вибрати — або далі „узвичайнювання” свого суспільно-господарського моделю і резигнацію з міту світової революції — або — якщо схоче повернути свій примат у комуністичному світі — мусітиме стати більше пейпінгською, ніж Пейпінг.

Дилема, з московської точки зору, велетенська і драматична. Советський Союз дуже повільно, але все ж таки постійно еволюціонує до „нормального” моделю великопромислового суспільства. Коли б Росія була державою без сателітів і без проблем меншостей, можливо, що „відлига” розгорталася б над Невою скоріше, ніж в інших комуністичних країнах. Але Советська Росія є країною, в якій мешкають 109 національностей, а її сателітна імперія розтягається аж до берлінської Бранденбургської брами.

Для українців комунізм є тільки устроєм, але для москалів він є ще й „федеральною ідеєю”. Упадок тієї ідеї означав би не тільки лібералізацію, але також розбиття Союзу Советських Соціалістичних Республік і упадок сателітної імперії. Немає на світі народу, який мусів би заплатити таку високу ціну за свободу, як саме москалі.

Комунізм у перспективі Москви виконує дві

початкові функції. Доки Советський Союз спроможний втримувати єдність табору „соціалістичних” держав і верховодити в цьому таборі, доти советська Росія є другою суперпотугою світу. Комунізм уможливорює водночас „федераційне” поневолення 109 народів і виконує роллю фундаменту сателітної імперії.

**

Одна з багатьох внутрішніх суперечностей комунізму полягає в тому, що комунізм скріплює національні почування. Ліквідація аналіфбетизму, зацікавлення у великому масштабі літературою, упромисловлення, розбудова радіої сітки, телевізії, масова культура — все це скріплює не марксизм, а національні почування.

У добі технологічної революції, в добі великопростірних суперпотуг, в добі космічних летів націоналізм видається багатом, особливо американським публіцистам, пережитком. Але націоналізм можна порівняти до хліба. Немає причини ані говорити, ані писати про хліб, коли він усім доступний. Але знаємо, що в советських концтаборах хліб — головна тема розмов і роздумувань. Люди, яких позбавлено основних прав національного самостворення, є, з природи речі, націоналістами, так як голодний, з природи речі, думає про хліб.

Американські публіцисти і політичні письменники дуже часто нарікають у своїх працях і книжках на європейський націоналізм, як багаж з минулої доби, який тяжить на нас і гамає поступ. Це неправда. Ми волочимо за собою, в спадщині по XIX століттю не націоналізм, а неполагоджені національні проблеми. Першу світову війну укоронували тези Вільсона про право самостворення народів. Другу світову війну закінчила Ялта, яка погребла політичну філософію Вільсона, а разом із нею самостійне і незалежне буття східноєвропейських держав.

Але треба ствердити, що міжнародна система, яка не в стані розв'язати проблеми національної свободи і незалежності всіх народів, яка неспроможна забезпечити права на самостворення малих і середніх народів — є злою, поганою міжнародною системою.

Східна Європа, якою тотально рядить кляса московських бюрократів, становить енклаву колоніального імперіялізму з XIX століття. Исто-

ричний досвід учить нас, що війни вибухають здебільша внаслідок помилок, зроблених у минулому. В європейському комуністичному бльоці визріває ситуація потенційно революційна. Люди домагаються здійснення усторових здобутків XIX століття: незалежності для профспілок, права на страйк, свободи для політичних фракцій і свободи слова та преси. Советський блок є також інкубатором націоналізму, бо народи, що входять у склад Советського Союзу, і держави-сателіти підкорені та кермовані супервікторіанською владою з імперіальної Москви.

Націоналізм у східньому бльоці довів до феномену, який Толліятті назвав поліцентризмом. Цей процес започаткував, безсумнівно, Тіто. Від 1948 р. націоналізм — головна проблема Советського Союзу.

Китай, як і Америка, вільні від цього типу проблем. Коли б китайці виступили з Тибету і з усіх не-китайських територій, то Китай і так залишився б велетенською державою з найчисленнішим населенням. З'єднані Стейти Америки не мають взагалі національних меншин. Мурина є американцями чорної раси, які борються за повноуправління.

„Американейшен”, як і „советський народ” є типами синтетичної — не етнічної — національності. Але наскільки слово „американей” звучить правдиво, настільки термін „советська людина” звучить фікційно. Чому?

Можна фундувати новий нарід і нову національність при наявності нової землі. Жаден австралієць, навіть з типово англійським прізвищем, не скаже про себе, що він є англійцем. Навпаки, він з гордістю ствердить, що є австралійцем. І це очевидно, бо Австралія ніколи не була батьківщиною англійців, а була її колонією на другій півкулі. Але інша ситуація українця, який мешкає на українській землі, отже в своїй власній батьківщині, і якому наказують прийняти советську національність.

Тому, що на нашій планеті немає вже „терра інкогніта”, ми могли б покликати до життя новий нарід, тільки заселюючи іншу планету. Але Советський Союз не є ані „терра інкогніта”, ані новою планетою. З цих причин не видається правдоподібним, щоб концепція „советського народу”, „советської людини” могла довести

до вигашення націоналізмів в Советському Союзі.

Чи націоналізм можна погодити з універсалізмом комуністичної ідеї? Спираючися на історичні приклади католицизму й ісламу, треба ствердити, що ідеологічний універсалізм можна досягнути тільки шляхом націоналістичної динаміки. Католицизм супереспанський в Іспанії і супербразилійський у Бразилії. І на цьому засновується його універсалізм. Для мільйонів мешканців Ірландії ірландець і католик — це синоніми. Важко уявити більший тріумф універсальної ідеї.

Істотою націоналізму є змагання до національно-державної незалежності. Національно-державну незалежність можна погодити майже з кожною економічно-соціальною системою. Натомість незалежність не можна погодити з імперіалізмом, отже ані з сателітною системою, ані з концепцією „советського народу”.

Не зважаючи на те, чи комусь це подобається чи ні, треба об'єктивно ствердити, що націоналізм — один з наймогутніших струменів XX століття. З-посеред багатьох фактів, які сприяють розвитку націоналізму, належить навести саме два: „подвійну гегемонію” Советської Росії та ЗСА і африкансько-азійський антиколоніальний рух. Американці, з одного боку, гарантують безпеку Франції, а з другого — підсичують і живлять французький націоналізм. Москалі, з одного боку, гарантують Польщі кордони на Одрі і Ніссі, а з другого — підсичують і живлять польський націоналізм. Суперпотуги, накидаючи слабшим свою волю, деклямують про міжнародну співпрацю і гармонію, викликаючи цим серед своїх союзників і сателітів націоналістичні реакції.

Американцям збоку націоналістичних рухів ніщо не загрожує під умовою, що вони відкинуть советські окуляри, які дозволили втолочити собі на ніс. Оті окуляри спричиняють те, що американці — подібно як советські провідники — визначають націоналізм в ідеологічних категоріях.

На африкансько-азійських обширах існують десятки країн, яким комуністичний метод видобуття з відсталості може видаватися єдиним доступним шляхом до незалежності. Акумуляція капіталу, реформа сільського господарства, промисловий старт, сильна центральна влада —

це все інструменти національного самостановлення.

Треба визнати соціологічним певником, що ніхто не хоче бути сателітом. Коли в даній країні націоналістичні провідники, в хаотичних обставинах, які панують сьогодні на теренах Африки й Азії, приходять до висновку, що комуністичний чи напівкомуністичний метод є для них найлегше доступний, то це не значить, що їх єдиною ціллю і мрією є піддатися супрематції китайській чи советській. Але коли ті націоналісти від самого початку будуть кваліфіковані у Вашингтоні не як націоналісти, але як „агенти міжнародньої комуністичної змови”, — то в практиці вони не мають іншого виходу, як тільки шукати підтримки Китаю чи ССРСР.

**

Коли б не було нуклеарної зброї, то, наприклад, вже справа Німеччини і Берліну довела б, може, до вибуху третьої світової війни. Але це не значить, що нуклеарна зброя зліквідувала причини кризи. Атомовою зброя не розв'язала нічого, вона тільки піднесла ставку воєнної розв'язки. На дальшу мету — пацифікуючий характер атомової зброї може спричинити наслідки зворотні від намірених. Важко бо уявити, щоб народи, які входять у склад советського східного бльоку, і народи, поневолені Москвою і інкорпоровані в склад Советського Союзу, з Україною на чолі, зреклися усіх своїх змагань, щоб тільки зберегти від атомової катастрофи Росію і ЗСА.

Про атомову катастрофу, її розміри й наслідки думають генерали в Пентагоні й їх наукові фахівці. Але мадярські повстанці в 1956 році напевно про неї не думали. Протиатомова пропаганда і політика суперпотуг, що змагає до обмеження розповсюдження атомової зброї, спираються в значній мірі на лицемірстві. Бо тільки тоді хтось може чесно заявляти: „ніколи більше війни!”, коли він готовий розладувати причини кризи мирними методами. Мільйонам людей, поневоленим Москвою, не можна говорити: „якщо б не було атомової зброї, то ви могли б числити на те, що виборете краще життя і незалежність. Але тому, що війна в Європі була б світовою війною, а світова війна перетворилася б у нуклеарну — мусите з усього зрештитувати”.

Коли хтось вірить, що, спираючися на такі

заложення, можна забезпечити світові мир — той віддасться небезпечним ілюзіям. Людські маси, кривджені й упокорювані в своєму національному почуванні, ніколи не поведуться раціонально. Бажаючи зберегти мир, треба уможливити людям раціональну поведінку. Бажаючи уникнути вибуху, який може розпутати ланцюг надзвичайно тяжких реакцій, треба усунути причину конфлікту. Замало тлумачити людям, що вони мусять покійно примиритися з своєю долею, бо кожний прояв бунту може викликати революцію, яка з черги спричинить советську інтервенцію, а советська інтервенція в Європі може довести до вибуху третьої світової війни.

**

У сталінському періоді справи в ССРСР і в східному комуністичному бльоці уклалися ясно і проглядно. На назву комуніста й революціонера заслуговував тільки той, хто, згідно зі словами Сталіна, був готовий сліпо і без дискусії служити Советському Союзові. Для сталінців „світова перемога комунізму” означала поширення Советського Союзу на обидві півкулі.

Цей сталінський міт упав не тільки в світі, але й в Москві. Не буде ніколи світового комуністичного союзу, керованого з Кремлю. Не вдалося збудувати такого типу союзу в значно меншому масштабі, і то сьогодні, коли існує капіталістичне оточення, в ім'я якого можна закликати до єдності і солідарності.

Не зважаючи на те, що в Советському Союзі все „советське”, а не „російське” — москалі ніколи не були такими націоналістами, якими вони є сьогодні. Розентузіязмована товпа, що вітала Гагаріна в Москві — це не був натовп міжнародніх комуністів, це не був натовп „советських людей” — це була маса упосних успіхом москалів. Сила, яка кинула Гагаріна в космос — це не була ані охота служити ідеалам людства, ані жадоба знання — це був динамічний російський націоналізм, засоційований з відвічним комплексом нижчости супроти Заходу. Іншими словами, комунізм замість укосмополітизувати росіян — ународовив їх.

Політичним виразом російського націоналізму завжди був і є — імперіялізм. Коли б москалі були інтернаціональними, безінтересовними апостолами комуністичної ідеї, їх політика

В ОБОРОНІ НЕСКОРЕНИХ

В. Давиденко

„ВІЛЬНИЙ РОЗУМЕ — БЕРЕЖИ СВІЙ ЧЕРЕП!”

Раптовна навала нелегально пересиланих з України листів, звернень, статей і поезій потрясла нашу еміграційну громаду в усіх її прошарках. Направду, ніби прорвалася гать і заляла нас свіжими живлющими водами, які вбираємо ми в себе спраглими устами і підносимо духом. Ми всі пливемо тепер на хвилях цієї чистої, прозорої води, і дивляться крізь неї на нас обличчя молодих людей, що вражають своєю громадянською відвагою, своїм гарячим патріотизмом, щоб не сказати націоналізмом.

Ті десятки молодих українців уже в тюрмах, в концентраційних таборах, бо на волі, на тій куцїй советській волі вони вже зробили все, що могли. Але й ув'язнені, як бачимо з їхніх листів, вони вірять, що можуть приносити користь своєму народові. А скільки є в Україні їхніх приятелів, друзів, однодумців! Очевидно, тисячі й тисячі...

Таємниці, яким чином всі ті матеріали дістаються на Захід, ми не знаємо. Либонь, ідуть во-

ни тими самими каналами, здебільша у неконтрольованих дипломатичних французьких і польських валізах, як і до наших сусідів-поляків з Варшави та москалів з Москви. В „Новому Русському Слові” в Нью Йорку опубліковано вже понад 15 пересланих нелегально колективних протестів інтелектуалів проти засуду групи російських поетів і письменників. У московському місячнику „Грані” вміщено кілька не дозволених до друку в СРСР повістей. І тому, якби було навіть інакше з українськими матеріалами, то великим гріхом супроти тих людей, їх авторів на рідних землях, було б твердити представникам наших політичних груп, що дістаються вони через якусь їхню підпільну неіснуючу сітку, через „зв'язкових” в Україні. Бо тим самим, знаючи психологію нелюдів із КГБ, стягали б ми смертельну небезпеку на тисячі до цієї справи непричетних або невикритих людей, роздмухували б серед советської таємної поліції психозу шпіономанії.

не зустрічалася б з таким опором і недовір'ям збоку поневолених Москвою народів і внутрі східного бльоку. Але москалі практикують не ідеологічне апостольство, а пропаганду і звичайну „повер полісі”. Націоналістична політика сили викликає завжди націоналістичні реакції. Відповіддю на націоналізм є націоналізм. І саме такого роду реакцію спостерігаємо в Україні і в усіх підкорених Москвою краях.

У сталінському періоді російський націоналізм ідентифіковано з „пролетарським інтернаціоналізмом”. Тією операцією москалі гарантували собі право на власний націоналізм, позбавляючи водночас усі інші народи цього самого права. Коли б народи прийняли сталінську філософію, то теоретично ніщо не стояло б на перешкоді до зорганізування, протягом десятиліть, світового советського союзу із столицею в Москві.

Але москалі не вміли перебороти свого власного націоналізму, отже було б наївністю з їх боку очікувати, що інші народи, яким комунізм накинено насильством, викоренять у себе наці-

оналізм. Коли москалі мають право на національний комунізм, чому ж іншим не вільно мати такого самого права?

Комунізм не зумів розв'язати проблеми націоналізму. Удержавлення засобів продукції і розподілу не змінює ні в чому національних почувань. Націоналісти не мусять мешкати в приватних домах. Вони можуть успішно жити і розмножуватися в державних мешканевих будинках. Соціалізм „пер се” не розв'язує національних проблем. Гасло про національну культуру формою, а соціалістичну змістом — залишається пустою фразою, поки советська закордонна політика не буде соціалістичною духом і змістом. Сьогодні советська політика соціалістична формою, а імперіалістична змістом — і це становить стрижень всієї проблеми.

Російський імперіалізм детермінує постійний ріст націоналізмів: українського, польського, мадярського, румунського, чеського і т. д. Ідентично, як британський імперіалізм був рідним батьком індійського націоналізму.

(Закінчення в наступному числі)

Говорячи про сучасну ситуацію в Україні, не можемо збутися враження, що молодь, а зокрема студентська, поети, науковці тепер там причаїлись, очікуючи дальших репресій, що вже розгортаються в окремих ділянках культурно-суспільного життя. Наскільки можемо бачити з реакції советських режимових чинників на організовані протести світової слави інтелектуалів, на обурення частини великої преси, навіть виразні протести деяких комуністичних часописів щодо московських процесів проти російських письменників і поетів — Москва, завжди така вразлива на світову опінію, ані трохи не змінює свого в цій справі становища. Наслідуючи центральне КГБ, його київська філія застосовує супроти арештованих і засуджених ту саму тактику ошельмування, плюгавлення і дискредитації їх як письменників і науковців. А в недавно переданому через Радіо-Київ для „українців за рубежем” інтерв'ю із заступником прокурора УССР цей останній говорив про те, що дехто із засуджених за „буржуазний націоналізм” вже „кається в своїх помилках і обіцяє чесною працею для соціалістичної батьківщини їх спокутувати”. Про моральний терор супроти родин арештованих інтелектуалів маємо вже potwierdжені вістки.

Українська репресована молодь, крім критики існуючого режиму, порушує найболочішу точку в советській системі — національну! І хоч порушує з ніби легальних позицій, у межах державної конституції, але робить це так відважно, безкомпромісово і радикально, що заява наших 35-ох викладачів і бібліотекарів американських шкіл звучить справді як плаксиве скиглення, виглядає як рука, простягнена за милостинею, хоч і не в свою користь.

Двадцять років українська еміграція — після приходу на Захід окремих груп УПА — формально і фактично була відтята від рідних земель. Двома залізними заслонами — зовнішньою і внутрішньою — відгороджений був від нас наш народ. Доходили до нас чутки про масові розправи з населенням, про депортації. А що ми могли довідатися з листів наших близьких, коли вже ті листи можна було писати? Що на селі панують злидні, що Церква в підпіллі, що москалі розпаношуються по містах і селах. Що, наприклад, у Станиславові, де пе-

ред війною не було жадного москаля, російські школи охоплюють понад 60% учнів, а в Харкові 95.5%. Чули ми від наших туристів, що в Києві не говорять по-українськи. Алеж чи це все були новини? Чи про все це не могли ми довідуватися з советської преси?

Першою блискавкою, що розтяла темряву ночі, була збірка поезій Василя Симоненка, вже тоді смертельно-хворого. Свою любов до України виразив він з такою пристрасною силою, яка підноситься на рівень сили шевченківської любови.

Я так її, я так люблю
Свою Україну убогу,
За неї душу погублю — у Шевченка.

Україно, ти моя молитва,
Ти моя розпука вікова.
Громотить над світом люта битва
За твоє життя, твої права.
Хай палають хмари бурякові,
Хай сичать образи — все одно,
Я проллюся крапелькою крові
На твоє священне знамено — це Симоненко.

Там, за двома залізними завісами, появилася поетка, яка в своїх сповнених ніжності і сили, щирости і відваги поезіях відразу зайняла одне з центральних місць в нашій літературі. Зарясніли в журналах імена духових внуків і внучок Шевченка, в світлі яких поблякли казюні віршороби, що римують і укладають в строфи накази і постанови партії. Не варто називати їх усіх на прізвища — тих, що ідуть до Кобзаря, бо він для них „і совість і закон”. На жаль, чи не внаслідок надмірного захоплення їхньою творчістю деяких еміграційних адораторів, деяких советознавців, не один з тих молодих талантів замовк, може й навіки. Недобру прислугу роблять молодим письменникам і поетам на Україні наші еміграційні літературознавці, дошукуючись поміж рядків їхніх творів „бунтарських тенденцій”. Навіть у татарського підсоветського поета знайшов один наш літературний аналіст у підтексті його вірша „націоналістичні, антимосковські тенденції”. Такого роду „дослідна праця”, об'єктивно беручи, є нічим іншим, як фабрикацією доносів до КГБ.

Свіжим духом війнуло із літературно-критичних статей Івана Дзюби і Ставничого. Ми з полегшею зідхнули, що не тільки в Росії Синяв-

ський і Даніель, Єсенін-Вольпін і Гінзбург, а й у нас є люди, які, ламаючи мертвотні соцреалістичні кайдани, хочуть і одверто добиваються свободи для літературної і мистецької творчості. Але, як уже сказано, цивілізований світ став в обороні тих російських письменників, а про наших, десятикратно більших числом, не згадав ані словом. А проте, надісланий І. Дзюбою до керівних партійних діячів УССР і поширений в Україні огляд сучасного стану української культури — це вже не просто протест, меморіал чи пафлет, а глибока, сперта на фактах науково-критична студія на такому високому рівні, якого ще не досягнув ніхто з еміграційних і чужинецьких советологів.

Ми довідалися, тоді ще може й не зовсім вірячи, що у Києві, Львові та інших наших містах демонструвало студентство, протестуючи проти русифікації, проти нищення української культури. Це вже тепер ми знаємо в подробицях, як брутально розганяла міліція нашу молодь, коли, всупереч забороні місцевої влади, самовільно зібралась вона відзначити пам'ять Лесі Українки. Як арештували і били комсомольці-„дружинники” молодь, коли під пам'ятником Шевченкові в Києві відзначала вона роковини перевезення його останків на Україну з Петербургу. Ми чули про цифру „32” потайки мальовану на стінах університетів на честь арештованих 32 студентів.

Тарас Шевченко, Іван Франко і Леся Українка, валячи Карла Маркса, Енгельса і Леніна, знову встають з могил, як учителі, як провідники, і ведуть за собою нашу мислячу, нашу патріотичну молодь. „Не скує душі живої і духа живого!” — це шевченківське гасло протистоїть тепер офіційній пропаганді, накидуваному вульгарно-матеріалістичному світоглядові.

Піетизм і любов до Шевченка характеристичні для всіх шестидесятників, і це ілюструє хоч би такий уривок з вірша ув'язненого в одному з мордовських таборів Михайла Осадчого, що його він присвятив названому ним Тарасом синові, який народився через день після проголошення батькові судового вироку:

Чи я один?
 Йшли мільйони нас
 На Кос-Арал,
 за соловецькі стіни.
 Священним ім'ям

сина України
 Ввійшов у світ
 і наш малий Тарас.

З'явився на Заході лист із мордовського концтраку. Лист, який кричущими фактами potwierдив існування в СССР таборів смерті, де 5-7 російських, а десятки українських інтелектуалів караються за те, що відважились виступати в обороні прав свого знедоленого народу. Саркастично названий молодим істориком Валентином Морозом „Репортаж із заповідника ім. Берії” розкриває в усій повноті відносини в тому концтаборі, де розпаношуються ті самі чекісти, що в 1936-37 роках тисячами вистрілювали політ'язнів.

Довідалися ми й про те, що в тих брежнєвських катівнях повільною смертю конають численні наші брати і сестри, засуджені ще під час і зразу по закінченні світової війни з нечуваними у світі реченнями покарання — 25 років — за участь в УПА, навіть в упівському Червоному Хресті. І хоч по смерті Сталіна цей драконівський реченець скорочено до 10 років, вони, ті люди, поза законом, засуджені фактично на довічне ув'язнення.

Упорядкована Вячеславом Чорноволом збірка матеріалів „Горе з розуму” — грізний обвинувальний акт проти звироднілого, антинародного советського режиму. І якою ж пророчествою прикметою цієї збірки є те, що всі особи, які постачали Чорноволові матеріали, робили це одверто, нехтуючи загрозу репресій супроти себе і своїх рідних. Цієї потрясаючої книжки вже не могла замовчати і світова преса. В найбільших газетах Америки, Англії, Франції і Німеччини заговорили про український резистанс, про Україну, яка не є Росією, яка виступає проти Росії.

Відвага і принциповість, з якими діють 60-десятники на Наддніпрянській Україні, а зокрема ті молоді комсомольці, за своє підложжя мають, можливо, і той факт, що це ж вони, як об'єктивні й суворі судді, закидали старшому поколінню боягузтво, сервілізм, потурання супроти Сталіна та його кліки, сприяння в тому, що в 30-их роках могла витворитись та атмосфера тотального потоптання людської гідності і масового терору. Вони вважають, що тепер, коли знову кризь щілини державної системи ви-

Окрему увагу звертають молоді українські інтелігенти на уособліжене становище селянства, субстрат нації, що його московські комуністичні теоретики все ще лише "терплять", як дрібнобуржуазну стихію, і колгоспник з правної точки зору стоїть фактично на рівні кріпака з першої половини XIX століття. З подивуєливою відвагою першим із шестидесятників в обороні українського селянина проти партійної бюрократії, проти комуністичної держави-визискувачки виступив В. Симоненко. В залізний фонд української поезії ввійде його вірш "Злодій", що кінчиться такими словами:

Де вони, ті — відтовані, сірі,
Недорікувати демагоги і брехуни,
Що в'язи скрутили дядьковий вір,
Пробраючись в криста й чини?
Іх би за грати, іх би до суду,
Іх би до капелеру за розбій!
Доказів мало? Доказом будуть
Лантухи вкрадених вір і націй.

Яким же глумом звучить на тлі цієї дійснос-ти текст фактично зобов'язуючої ще й нині облудної сталінської конституції з 1936 року, 20-річчя якої дуже скромно відзначали в СССР у грудні минулого року, "Головні принципи радянської демократії, — сказано в тій конституції, — охочлюють свободу слова, друку, митингів, зборів, скасування всіх і всяких обмежень прав за ознакою національної приналежності, релігійних переконань, принцип підпорядкування меншості більшості". Прикметна річ: квілей цієї фальшивої конституції відявляються з... однорічним заміщенням. Очевидно, цілий рік вагалися в Кремлі витягати на світло денне цей облудний документ.

Аж у 1967 році ми довідалися, хоч і згодувалися, про існування в Україні численних підпільних організацій, що, — може й не зв'язано між собою, — прагнуть до основної цілі: максимального облігшення становища українсько-го народу, забезпечення розвитку України не як колоніального додатку до Росії, а як справедливої і суверенної держави. У 50-их і в першій половині 60-их рр. членів цих організацій судили й розстрілювали як колишніх утішів та німецьких колаборантів чи поліцаїв. Пізніше вік підсудних не дозволяв уже закидати їм участь в УПА чи революційному підпіллі війн-

тикаються щораз більше отруйні парості сталінщини — прийшов час доказати, що вони не такі, яким було старше покоління, якими були їхні батьки.

Не згас вогонь любови до України і на західноукраїнських землях, які вносять непропорційно великий вклад у цей резистанс проти московського імперіалістичного шовінізму. І мають задумуються тепер у Кремлі, чи варто було "возз'янувати" Україну в 1939 році, щоб ввести її в організм такої сили вибухово енергій, яку виявляє тепер молоді Галиччини.

З подивуєливою солідарністю висупають наші молодики на всіх українських землях. Справжній дух соборництва демонструють вони перед своїм народом, а окрема перед емітрацією: брати Горні, Іван Геть і Озерний — з Львівщини, Караванський — з Одеси, Масютка — з Херсону, Чорновіл — з Києва, Мороз — з Болоні, Осадчий — з Сумщини, Заліваха — з Харківщини. Всі українські землі висилають гурти своїх посланців волі, і вони, як рідні брати, стають пліч-о-пліч у боротьбі за справедливі вість. "Всі ми віримо, — писав мистець Заліваха, — що любов до Батьківщини не є злочин, а є святою обов'язок громадянина". — "Націоналізм, — писав Михайло Масютка, — є відпо-віддю на існуючий московський шовінізм".

В духовому бунті молоді, що спалахує в Польщі, Чехо-Словаччині і Україні, є чимало спільних ознак, — боротьба за свободу слова, відрив, отже вимога респектувати офіційну конституцію, вимога звільнити політ'язнів та обмежити сваволю таємної поліції, вимога по-викидати з державних постів сталінців і покарати їх, вимога припинити практику закритих судових процесів. Але в Україні, гнобленій соціально і національно, крім цих моментів, на перше місце висупають націоналізм: припинити керовану з центру московськими націоналістами і підтримувану місцевими малоросами-коляборантами русифікацію, повернути в повний міри права українській мові, як мові державній, отже ввести її в державний апарат, в школи, в усі ступні, у військові апарати, в театр, в кіно і радіомовлення; усунути з відповідальних постів московських шовіністів та їхніх прислужників і дати виявити себе в усіх діяльних життя українським кадрам.

них років. І вироки смерти народженим уже під час війни людям виносити було не так легко.

Ще в 1961 році постала на чолі з житомирським правником Левком Лук'яненком підпільна т. зв. Робітничо-Селянська Спілка, яка в своїй програмі ставила добитися легальною пропагандою переведення плебісциту в справі відокремлення України від ССРСР. Голова цієї Спілки був засуджений на кару смерти, з пізнішою заміною на 15 років, а фактично на довічну тюрму, як це практикується з найбільш небезпечними „зрадниками соціалістичної батьківщини”.

Десь у 60-их роках постали підпільна Спілка Визволення України і Український Національний Комітет, про які, крім того, що оформились вони в Галичині, ближчих інформацій не маємо. Тоді ж на одному з дніпровських островів, як повідомляла „Радянська Україна”, збирались нелегально члени підпільної організації, що складалась з дніпропетровських студентів. Напевно подібні організації виникають і тепер спонтанно по містах і містечках України. І, треба думати, крім відомих нам, тисячі невідомих сидять по тюрмах і таборах без надії колись вийти на волю.

До категорії довічних в'язнів належать із знамих нам д-р Горбовий, оборонець Бандери у судовому процесі в справі убивства Перацького, і молодий син Головного Командира УПА Юрко Березинський-Шухевич, який недавно до глибини душі сколихнув нас своїм листом до голови Президії Верховного Совету ССРСР. „Немає гарантії, — пише цей героїчний син свого славного батька, який навіть за ціну волі відмовляється засудити ОУН і визвольну боротьбу УПА, — що за кілька місяців мене не уб'ють із-за рогу наймані вбивці, як це зроблено у відношенні до багатьох політичних в'язнів після того, як їх випущено на волю . . . Або може повторитися масове вбивство політичних в'язнів у Мордовії (і, очевидно, до цього вже все підготовлене), після чого будуть знищені всі екзекутори . . .”

Чи не найстрашнішим документом тієї чорної дійсності є короткий лист-заява доведеної до розпачу дружини Караванського до начальника табору 385/П. Закінчується цей лист словами: „Протягом 18 років адміністрація табору не

була спроможна вплинути на ув'язненого Караванського С. І., а родині ув'язненого не давала можливості підтримувати з ним дозволені законні контакти. Тому я, дружина Караванського, прошу його розстріляти, щоб припинити муки мого чоловіка . . .”

Прикметними для майже всіх пересланих нелегально матеріалів є нескорений дух їх авторів, їх воля до перемоги і певність своєї правоти, що так виразно прозирають із заяви Юрка Шухевича — світлого зразка для нашої молоді, і меморандумів Чорновола, Гориня, Заливахи, Кандиби, Караванського, висланих до найвищих советських чинників.

Недавно опубліковані на Заході довгі списки людей, засуджених і засланих з України за релігійні переконання, свідчать про те, що розмах терору щораз ширшає. Свідчить про це, зокрема, недавній виступ першого секретаря КПУ і члена Політбюро КПСС Шелеста в Києві, що був відповіддю всім, які бунтуються проти партійної лінії і яких він обвинувачує у зв'язках з еміграцією.

Ствердження Юрка Шухевича і Михайла Гориня, інші вістки і симптоми мають, очевидно, під собою реальний ґрунт. Про судові процеси над „буржуазними націоналістами” советська преса нічого не пише, але немає сумніву, що хвиля терору наростає з кожним днем.

Поет і філолог Святослав Караванський у своєму пересланому з концтабору вірші, звертаючись до Розуму Людства і Совісти Віку, запитує:

Хто дав право за слово правди
Замикати людей довіку?
Хто дав право людей карати
За правдиве, за щире слово,
За любов до сестри, до брата,
За любов до своєї мови?

І закінчує цей трагічний, цей великої сили вірш-пересторогу такими словами, що їх мусів би почути увесь ще не опанований комуністами світ:

Тож гляди — бережи свій череп,
Вільний Розуме — Совість Віку,
По тобі у космічну еру
Кулеметний вогонь відкрито!

Ч И Т А Й Т Е,

П Е Р Е Д П Л А Ч У Й Т Е,

„В І С Н И К”!

Лев Шанковський

БОЛЬШЕВИКИ ПРО УПА

(З серії: Ворожі свідчення про УПА)

(Продовження)

Цікаво також прослідити, як собі дають раду большевицькі фальсифікатори з документами, наприклад, з документами гітлерівського Гестапо і поліції, які ствержують факт і наявність протигітлерівської боротьби українських націоналістів. Існують тисячі таких документів, і деякі з них є вже загальновідомі. Існує, наприклад, важливий документ гітлерівської окупації: таємна поліційна інструкція про завдання німецької поліції на Сході. Українське підпілля здобуло цей документ у Дніпропетровську, але текст його відомий багатьом дослідникам. Перший пункт цієї інструкції звучить: „Наші вороги комуністи, бандерівці, партизани. Потенційно найнебезпечніші бандерівці. За всяку ціну знищити¹⁰⁸). Частина цієї інструкції передруковують Беляєв-Рудницький, але в їх книжці немає згадки про „найнебезпечніших бандерівців”¹⁰⁹). У Мельничука є передрук всієї інструкції, за винятком 1-го і 12-го пунктів. Перший уже знаємо, а 12-ий звучить: „Партизанів і націоналістів не допустити до згоди”¹¹⁰). Мабуть, Мельничук не бажав сказати своєму читачеві, що боротьба між партизанами й націоналістами якоюсь мірою йшла також на користь гітлерівських окупантів, і вони її хотіли.

У випадку гітлерівської поліційної інструкції большевицькі фальсифікатори показали нам методу промовчування. Але цієї методи промовчування вони можуть вживати тільки тоді, коли йдеться про незначну кількість документів. Як ми вже сказали, гітлерівських документів, які свідчать про боротьбу українських націоналістів, зокрема про боротьбу зорганізованих націоналістичних груп, про боротьбу УПА, є дуже багато. Всіх їх промовчати було б неможливо. Може одним із найважливіших завдань віль-

ної української науки є вишукати й опублікувати ці документи мовою оригіналу. Такі публікації остаточно розвіяли б легенду про будь-яку співпрацю зорганізованих українських націоналістичних груп з гітлерівськими окупантами. Легенда ця є живою, її повторюють різні вороги українського народу, бо ми нічого досі не зробили для того, щоб документальними збірками гітлерівських документів її основно заперечити. Це заперечення в інтересі української визвольної справи, а не тільки УПА чи націоналістичних організацій, які боротьбу проти гітлерівських окупантів активно вели і при цьому зазнавали важких втрат¹¹¹).

Іншою методою советської фальсифікації історії українського народу в роки другої світової війни є поширювання різних вигадок. Для прикладу наведемо таке: Беляєв-Рудницький, Юрій Смолич та інші „дослідники” нічого не знають про те, що вбивства польських учених у Львові, в липні 1941 року, доконав український батальйон Вермахту, так званий „Нахтігаль” (Соловейко). У „документальній книзі” Беляєва-Рудницького немає ні слова про міністра Оберлендера, ні про „Нахтігаль”, навпаки,

111) Здобичні гітлерівські документи, включаючи архів Розенберга та Гімmlера, переховуються тепер в Александрії, Вірджинія, під зарядом Пентагону. Ці документи ще не віддано до прилюдного вжитку, але дозвіл на дослідження можуть отримати бона фідє науковці і дослідники. Серед архівів, що повинні бути досліджені з огляду на боротьбу ОУН-УПА проти гітлерівських окупантів, треба б переглянути такі збірки: Вістки про діяльність банд, Звідомлення про поборювання банд, Звіти про ситуацію на фронті боротьби проти банд, Списки банд — все це між архівами німецької армії, а далі Український рух спротиву, Вандерабевергунг, звіти нацистської СД (службові станиці в Галічині — Авсендінштелле), звіти німецької поліції, звіти айнцацкоманд тощо — в архіві Гімmlера та Райхсзіхергайтсамту. Очевидно, для відтворення політичної історії окупації найкраще послужить архів Розенберга, а також міністерства пропаганди і, частинно, міністерства закордонних справ, хоч власне з цих документів найбільше опубліковано у виданнях збірок, що вже появилися друком.

108) Лебедь, назв. праця, ст. 81. Інструкція була видана в листопаді 1942 року.

109) Беляєв-Рудницький, назв. праця, ст. 185. Не забуваймо, що свою працю автори назвали „документальною студією”.

110) Юрій Мельничук, назв. праця („З житія...”), ст. 102.

вони знають, що польських учених (Цешінського, Гроера, Яна Грека, Островського, Ренцького та ін.) арештували офіцери Гестапо, і вони доволі точно й драматично описують ті арешти. Але вже після написання цієї „документальної студії” советська пропагандивна машина, не рахуючись з фактами, пустила в світ іншу версію, в якій за вбивства польських учених у Львові обвинувачується боннського міністра Оберлендера і батальйон українців, до якого Оберлендер був придлений на початку війни¹¹²).

У своїх намаганнях заперечити боротьбу УПА й підпілля ОУН проти гітлерівських окупантів советські фальсифікатори з запалом поширюють легенду про дії комуністичного підпілля в Західній Україні, а зокрема на Львівщині. Цією підпільною організацією була нібито Народня Гвардія імени Івана Франка. Про цю організацію дуже часто згадують советські історики, подаючи, що вона вже в 1941 р. робила напади на комунікаційні лінії, звільняла советських полонених, вела зустрічні бої з гітлерівською поліцією. Спогади про Народню Гвардію імени Івана Франка появились також у львівському журналі „Жовтень”, який тоді редагував Юрій Мельничук. Автор спогаду, Степан Маківка згадує: „Були випадки, коли накази Головного командування доходили до виконання не в тому вигляді, як давалися, або запізнювалися . . . Біля будинків, де мешкали керівники організації, почали все частіше й частіше показуватися підозрілі люди . . . З березня (1944 року — Л. Ш.) були послані секретні дані про розташування гітлерівських військ, і не потрапили за призначенням, а невідомо куди поділися . . .”¹¹³).

Картина доволі невесела, але варто подати також, який був кінець цієї організації, що її советські фальсифікатори намагаються в Галичині протиставити УПА і підпільній організації

112) Опис арештів у Беляєва-Рудницького, назв. праця, ст. 108-121. Обвинувачення Теодора Оберлендера почалися зі статтею Л. Безыменского в журналі *Новое Время* (ч. 35, 1958) і знайшли підтримку червонопольської пропаганди. Див. Александер Дроздинські і Ян Заборовські, Оберлендер. Пшез „Остфоршунг”, Вивяд і НСДАП до ржонду НРФ, Познань-Варшава, 1960, Вид. Заходне. Ст. 69-85, 157 і д.

113) Див. Степан Маківка, „Гвардія ім. Івана Франка. Спогади”, *Жовтень*, Львів, 1956, ч. 9, ст. 52-61.

„українських буржуазних націоналістів”. Маківка згадує про зайняття Львова червоною армією (27.VII 1944): „Вулицями Львова безколючною валкою йшла радянська воєнна техніка . . . Не вулицях міста показалося багато партизан . . . Вийшли і ми. Та нас спіткала дуже прикра несподіванка. Місцеві українські буржуазні націоналісти разом з польськими націоналістами, користуючись відсутністю постійної влади в місті, з партійними пов'язками на рукавах, почали полювати на членів Народньої Гвардії. За два дні вони вбили Миколу Березіна, Івана Дубаса, Олексу Бутька, В. Дубаса і В. Добрила . . .”¹¹⁴).

Думаємо, що до цього спогаду Степана Маківки, члена Народньої Гвардії ім. Івана Франка, немає чого додавати. Спогад цей ілюструє безмежну слабину цієї підпільної організації, що повинна представляти „народ” Галичини чи хоч би Львівщини. Для большевиків цей спогад є компромітацією, бо він показує наглядно, що українське й польське населення Галичини йшло своїми шляхами, які не були шляхами до большевицької Москви.

У цьому місці мусимо затриматися, щоб зробити певний коментар. Ідеться насамперед про доцільність советського прозивання УПА „бандами українсько-німецьких націоналістів”. Ми вже підкреслювали, що ведення такої пропаганди в Західній Україні, населення якої бачило протигітлерівську боротьбу УПА й підпілля ОУН на власні очі, а також було свідком численних прилюдних езекуцій на бійцях УПА чи підпільниках ОУН, що відбувалися на майданах українських міст впродовж гітлерівської окупації, — було рівнозначне з проповідуванням явної брехні, про яку кожний знав, що це брехня і відповідно на неї й реагував. На цю брехню українці відповідали покпинками, наприклад, називаючи Д. Мануїльського — одного з головних пропагаторів офіційної лінії щодо „українсько-німецького націоналізму” — „міністром без закордонних справ”, а большевицьких апаратників у Західній Україні — „українсько-російськими націоналістами”.

Але, коли дивитися тепер на цю „лінію” з 20-річної перспективи, то можна ствердити, що ця пропаганда про співпрацю українських націо-

114) Там же, ст. 61.

налістів з гітлерівськими окупантами мала дві важливі цілі, які частинно сповнила. А саме:

1. Вона мала на меті скомпромітувати УПА й український визвольний рух на майбутнє, перед генераціями, особиста пам'ять яких не сягатиме вже так далеко, щоб знати, що ця пропаганда — це тільки наклеп. Для цих майбутніх генерацій московсько-большевицька пропаганда про УПА як німецьку агентуру вже задалегідь сконструювала пропагандивні твердження, що їм повинні були заступити факти. А відомо, що для перевірки фактів у советській системі немає ніяких можливостей. Джерела, що могли б казати про факти, усувають в советській системі до „таємних фондів” бібліотек, а коли треба, то й палять самі бібліотеки. Гадаємо, що цю свою ціль советська пропаганда частинно осягнула. На Західній Україні виросла вже генерація, яка не пам'ятає років другої світової війни, бо її ще й не було на світі, і не знає фактів про боротьбу УПА проти гітлерівців. І навіть при бажанні їй було б важко такі факти встановити.

2. Пропаганда, що в'язала УПА й підпілля ОУН з гітлерівськими окупантами, що представляла УПА й підпілля ОУН як гітлерівську агентуру в Україні, була, в першу чергу, призначена за кордон. Ішлося про створення за кордоном враження, що вся боротьба проти УПА й підпілля ОУН у післявоєнних роках — це була тільки „чистка гітлерівських коляборантів в Україні”. Така опінія забезпечувала від будь-якого втручання сторонніх сил в українські справи. Можна сказати, що в дуже великій мірі цю свою ціль советська пропаганда осягнула¹¹⁵).

115) У цьому місці було б неможливо назвати всіх тих західних журналістів і письменників, які в добрій вірі прийняли советське пояснення феномену УПА й писали в своїх репортажах про неї, як про „фашистських найманців”, „залишки банд німецьких есесів і власовців”, „фашистських покидьків”, а навіть „проклятих духів з чортівської орди фашистських безбатченків”. Це, звичайно, стосується світової жовтої преси, і не мало в тих писаннях було наслідків золотого струму з большевицьких кас. Але й поважні журналісти також сприйняли були советську пропаганду, стверджуючи, як, наприклад, Леон Волков у „Нюзвіку”, що „Хрущов провадить під сучасну пору велику чистку” „коляборантів” в Україні”. Інтернаціонально відомий кореспондент „Нью Йорк Таймсу”, Сідней Грузон, написав

Лариса Муrowиз

ВІДРОДЖЕННЯ

Бійців створив огненний дух землі,
Але в бою спалившись для неї
У грудки і великі і малі,
Спахнуть огнем відродження ідеї.

О, надра віковічна тайно,
Як ці дива довершуси чудові?
Із сім'я чорних трупів ти водно
Квітки нам родини золоті й багрові!

Подібно й муж, прийшовши у світи
Із хати, де погас огонь черні,
Засвітить людям смолоскип мети,
Як стане при дорозі, в дуба тіні!

1967

На Україні, після закінчення війни в Європі, не зважаючи на всі закиди большевицької пропаганди проти УПА й підпілля ОУН, від закиду в „зраді батьківщини” починаючи, почерез „бандитизм, куркульство, буржуазію, реакцію” і на „фашизмі” кінчаючи, большевики успіху серед українського народу не мали. Український народ не повірив большевицьким брехням, бо, як писав П. Дума, „ще не оглух і не осліп та й з розуму не спав”. Українські народні маси знали, що боротьба проти большевицької окупації — це передумова їхнього життя, тим то з такою жертвенністю і самопосвятою підтримали її. Про офіційну інтерпретацію цієї боротьби скажемо в наступному розділі.

(Далі буде)

був у своїй статті про УПА, що вона своєю дією охоплює Україну, Білорусь та балтійські республіки Советського Союзу, але советські обвинувачення, що вона складається з пронімецьких і фашистських елементів, які були на боці нацистів, правдоподібно правдиві, і не можна сумніватися, що цей факт перешкоджає УПА в тому, що вона не має загальної підтримки. Пор. „Нью Йорк Таймс”, червень 13, 1946.

ЧИТАЧУ! ЗРОБИ ДАРУНОК ПРИЯТЕЛІВІ: ПЕРЕДПЛАТИ ДЛЯ НЬОГО „ВІСНИК” — ОРГАН ГОЛОВНОЇ УПРАВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБОРОНИ ЧОТИРЬОХ СВОБІД УКРАЇНИ.

У СЛАВНЕ 50-ЛІТТЯ

ЧОРНЕ МОРЕ — УКРАЇНСЬКЕ МОРЕ

День 29 квітня ввійшов у нашу новітню історію як Свято Українського Моря. Ця знаменна дата увічнює славному подію, коли український народ у роки існування своєї самостійної держави твердо став над берегами Чорного моря і здійснив своє споконвічне прагнення здобути вільний вихід у світ морським шляхом.

З давніх-давен, від початків існування княжої держави прагнув наш народ запанувати над узбережжям Чорного, тоді Руського моря. Це обумовлювалося життєвою необхідністю. Культурні і економічні зв'язки зі світом проходили в українській княжій державі з полянських нив аж до Чорного моря. Дніпром та морськими просторами стелився славнозвісний торговельний шлях „із Варяг у Греки”, що проходив попри Київ, який завдяки жвавій торгівлі невпинно зростав та економічно міцнів.

Море стало „вікном у світ” для нашої держави, яка буйно розвивалася. Київські князі вважали невід'ємною складовою частиною своєї державної цілості чорноморські шляхи.

Великі воєнно-морські експедиції на Царгород князів Аскольда і Дира, Олега, Ігоря, походи Святослава на Болгарію і Володимира Великого на Крим, морська офензива під проводом Ростислава, сина Ярослава Мудрого велися з метою опанувати морські шляхи і забезпечити для України вільну торгівлю.

Коли на Балканах і північному узбережжі Чорного моря розташувалась мусульманська імперія, а за Дніпровими порогами зродилась овіяна славою, оспівана в піснях і думах героїчна Запорізька Січ, природний потяг до свого моря вже в зародку другої — козацької державності повів запорізьке лицарство на південь.

Походи козаків на чайках під проводом гетьмана Самійла Кішки і головно Петра Конашевича-Сагайдачного на Крим, на Самсун, Трапезунд, в околиці Стамбулу дивували весь світ, викликали захоплення Ватикану, німецького цесаря, французьких королів. Козацькі морські експедиції, що відбувалися з метою визволення з турецької неволі українських бранців, таїли в собі далекойдучі задуми — знищити турець-

кі фортеці над Чорним морем, ці випадові бази для наскоків на українські села та стати твердою ногою на чорноморських берегах.

Московська окупація України та зруйнування Запорізької Січі і завоювання Криму призвело до того, що північне узбережжя Чорного моря опинилось в руках Москви.

З розбудовою російської чорноморської фльоти склад її моряків і старшин комплектувався значною мірою з українців. Зростання волелюбних прагнень українського народу, його воля до самостійності знайшли серед них гарячий відгук. Під час революції 1905 року серед чорноморських моряків виникла таємна організація „Кобзар”, що ставила своєю метою боротьбу за незалежність України. Проіснувала вона аж до створення Української Держави.

З перших днів революції 1917 року українські моряки створили Чорноморську Генеральну Раду і брали участь у Першому Військовому З'їзді в Києві, стоячи на самостійницьких позиціях.

23 грудня 1917 року при Центральній Раді в Києві постав Український Центральний Морський Секретаріат, що пізніше перетворився на Міністерство морських справ.

Законом з 13 березня 1918 року це міністерство проголосило, що Чорноморська ескадра стає українською державною фльотою, і видає наказ про піднесення на всіх її кораблях українських державних прапорів.

На звістку про похід Запорізького корпусу ген. Натієва під проводом полк. Болбочана на Крим адмірал Чорноморської фльоти Саблін видав 22 квітня 1918 року наказ:

„Усі судна, портове майно та укріплення, які знаходяться в пристанях Криму та його узбережжі, є власністю Української Народньої Республіки. Тому наказую скрізь, де треба, вивісити українські прапори”.

Це було виконано 29 квітня 1918 року. В Севастопільському порті, де стояла тоді майже вся Чорноморська фльота, о 4-ій годині дня з адміральського корабля „Юрій Побідоносець” пролунали історичні слова до всіх кораблів:

МОСКВА ГОЛОДОМ ДУШИТЬ УКРАЇНУ

Історія людства не знає трагедії, яка дорівнювала б тій створеній кривавою більшовицькою Москвою на родючій українській землі. Україна у своєму минулому зазнавала чимало лихоліть, але всі вони маліють супроти страхіття того найчорнішого, 1933 року! Ще й понині встають у пам'яті з усією гостротою образи тортурованого нашого народу. Ось на майдані Тевелева в Харкові, проти Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету лежить мертва жінка, а біля її оголених грудей притулилося ще живе, але вже приречене на смерть немовля. Трохи далі — задубілий хлопчина. Поряд — мертвий чоловік у сірій свитині... А там далі трупи на вулицях, по парках... Це прийшли з голодного села селяни, сподіваючись роздобути шматок хліба. І так було на всій Україні.

Удар Москви був скерований по твердині українського народу — селянству, яке зберігало національно-духову відрубність, яке міцно трималося своїй віри і своїх тисячолітніх традицій.

Це не вперше душила Москва Україну пазурями голодової смерті. 1921 рік був ленінською

— Фльоті наказ! Піднести українські прапори!

Під звуки сурм злетіли вгору синьо-жовті стяги.

Блакить неба обнялася із золотом тризуба у барви нашого національного прапора, у всевладний знак Володимира над південними кордонами відродженої Української Держави. Чорне море стало українським морем.

Від тієї славної події в українському календарі запроваджено ще одну знаменну дату — Свято Моря, день 29 квітня, коли на Чорне море повернувся справжній, законний його господар.

І хоч наступні події національно-визвольних змагань вийшли не на нашу користь, ми уро-чисто відзначаємо цю річницю і віримо, що незабаром прийде час, коли гомін волі знову покотиться по Чорному морю, хвилі якого обмивають південні землі України.

Іван Левадний

увертурою до сталінського голоду 1933 року. Сталін пішов уже протоптаною Леніним стежкою, уживаючи тих самих випробуваних методів.

Ленін наказав: максимально „викачати” збіжжя з України; не залишити на Україні найменших зернових резервів, не рахуючись з загрозою голоду.

Виконання тих завдань покладалось на т. зв. продотряди, що склалися з озброєних до зубів кіннотчиків, керованих райпродкомісарами з необмеженими правами. Комісарами та волосними продуповноваженими були москалі, а начальниками продотрядів — здебільша латиші.

У 1921 році був недорід, але голодом він не загрожував. В минулому українська земля зазнавала куди гірших недорідів. 1921 рік був засушливим і на Приволжі. І ось Ленін на тих двох недородах виснував свій смертоносний плян супроти українського народу. Про недорід на Приволжі советська преса піднесла галас на цілий світ, а одночасно в Україні більшовики почали грабувати всі збіжжєві резерви під гаслом: „рятуйте голодуючих з Приволжя!” Дарма, що українським хлібом можна було нагодувати всю Московщину, бо тоді Україна мала ще великі збіжжєві запаси. І хоч населення Приволжя дістало негайну харчову допомогу від Женевського Комітету та Американської Допомогової Організації (АРА), український хліб з поспіхом вивозили з України, нічого не залишаючи приреченому на загибель народові. Бо Ленін ставив своєю ціллю — голодом придушити непокірну, повстанчу Україну.

Про голод на Україні в 1921-22-их і в 1932-33-их роках советська преса нічого не писала. Так вільний світ і не довідався б про нього, коли б женевський представник Комітету Нансена не опублікував свого звідомлення, в якому писав: „Розміри української катастрофи перевищують усе те, що ми бачили в голодних областях Волги”.

Американський професор Г. Г. Фішер писав у своїй книжці про той голод: „Московський уряд не лише не подбав про те, щоб довести про

стан України до відома АРА, як це він зробив про інші області, але й перешкоджав американцям вступити в контакт з Україною. Москва і так званий Харківський уряд не зробили нічого, щоб допомогти голодним українцям". І далі: „Лишки збіжжя з Поділля перевозили через голодні області, навантажували ними в Одесі пароплави і продавали їх у Гамбурзі”.

Чи не те саме робив Сталін у 1932-33 рр., висилаючи ешелон за ешелonom українські харчі до Німеччини, Польщі та Англії з написом на вагонах „лишки ССРСР”, тоді, коли вся Україна була устелена трупами?

Зорганізованим в Україні голодом Ленін досягнув дві мети: вимордував понад два мільйони українців та пограбував усе доценту українське золото, самоцвіти та мистецькі й історичні твори по монастирях, церквах, банках та навіть музеях . . .

Ленінське голодоморство набрало б куди грізніших форм, коли б тому не перешкождали українські партизани, які були тоді ще грізною силою. Наприклад, у Гадяцькому повіті на Полтавщині оперував отаман Хрестовий, який мав кінний загін на три тисячі шабель. Отаман Білецький панував у Полтавському повіті. У Кременчуцькому повіті діяли Калеберда та Скирта. В Золотоніському повіті — Гайдамака. Чернігівщина так само горіла повстанчими вогнями. А на правому березі Дніпра панував уславлений отаман Зелений, який доценту розгромив дивізію особливого призначення, зформовану в Києві з комсомольців.

Другою причиною, яка перешкождала поширенню голоду, була міцна селянська інтегральність, тоді ще не проточена комуністичною шашіллю аморальності, брехні, людоненависництва та донощицтва. Після ліквідації поміщицтва українське селянство являло собою міцний моноліт, якому була органічно чужою окупантська теорія шгучного поділу селянських мас на взаємноворожі групи „куркулів”, „середняків” та „незаможників”. Хоч, очевидно, були й вийнятки.

Церква мала тоді серед народу високий авторитет, була організуючим чинником, ворожо наставленим до безбожно-деспотичної влади.

Голод 1933 року Москва розгортала на цілком відмінному від 1922 року соціально-політич-

ному підложжі. Тоді на селі вже утвердилися місцеві й надіслані з міст комуністи, які цупко тримали в своїх руках стероризоване селянство. Огидно-прислужницьку роллю відігравали т. зв. комітети незаможних селян, формовані з соціальних покидьків: волоцюг, ледарів, п'яниць та злодіїв. Їхніми руками большевики підривали матеріальні та моральні підвалини селянства з його глибокими коріннями українських первнів.

Того селянства, що протягом усієї історії української нації зберігало її національну окремішність.

Того селянства, що породило стільки відомих і невідомих героїв.

Того селянства, що вилонило із себе плеяди світової слави вчених, письменників, мистців.

Того селянства, що подарувало Україні Великого Пророка — Тараса Шевченка!

У 1929-30 рр. большевики знекровили сільське господарство України масовими вивозами на Сибір найбільш трудящої, найбільш заможної частини селянства. За пляном колективізації Москва з корінням повіривала творців високих урожаїв, хліборобів з тисячолітнім досвідом, випаливши на них тавро „куркуля” — людини поза законом . . . І після того, як все без вийнятку селянство було пограбоване, загнали його до колгоспного рабства.

Що ж спонукало Москву зорганізувати це нечуване своїми розмірами голодоморство?

Наше селянство рішуче спротивилось економічному закріпаченню, хоча формально вже було загнане в колгоспи. Воно саботувало цю ненависну московську систему де лише могло: горіли колгоспні будівлі, дохла худоба, гнів та іржавів сільськогосподарський реманент, поля заростали бур'янами, а колгоспну поденщину виконували колгоспники будь-як. Не допомагали драконівські закони Кремлю. І, як наслідок, катастрофічно спадав збір з українських нив у порівнянні з попередніми роками вільного індивідуального господарювання.

Антисоціальна й псевдонаукова комуністична система зазнала в Україні поразки, з якої Москва ще й понині невилізлила та, мабуть, і невилізе. Закономірно валяться її підвалини, і ніхто й ніщо не всилі їх врятувати. А Україна клекотіла повстаннями, що смертельно лякали московських окупантів. У своїх спогадах совет-

ський амбасадор в Лондоні Літвінов писав: „Політбюро тваринячим жахом боялося України з її безконечними змовами та повстаннями”...

Коли голод 1933 року досягав свого вершка, Дніпропетровська дивізія підняла збройне повстання, знищивши всі місцеві большевицькі органи. Понад чотири доби ця дивізія вела запеклий бій з відділами енкаведистів. Бій скінчився з причин браку амуніції. За кілька днів після того повстав Переяславський гарматний полк. Треба припускати, що ці та, мабуть, і інші повстання примусили Сталіна дати Україні хліба, який тоді звався „комерційним”, бо продавали його по значно підвищених цінах.

Та голод 1933 року не був останнім. Щойно вщухли громи другої світової війни, як Сталін, гнаний жадобою помсти, намірився стерти з лиця землі українську націю. Він ніяк не міг забути антибольшевицького наставлення українців, що привело до ганебних поразок червоних армій в 1941-42 роках. Коли б не непоборні перешкоди на шляху до здійснення того несамотивитого задуму, але зовсім не ті, про які Хрущов згадував на XX з'їзді КПСС, не тяжко збагнути трагедію 45-мільйонного народу. Однак, сатанинська спрага української крові не давала тиранові спокою, і він 1947 року запровадив ще одне голодоморство за допомогою своїх опричників. Той голод був третім з черги, що забрав мільйони жертв українського люду...

Постає питання: чому Хрущов, „розвінчуючи” Сталіна, не використав проти нього найтяжчого обвинувачення — винищення України голодом? Та тому, що, інкримінуючи Сталінові організацію голоду 1932-33 рр., само собою зринуло б обвинувачення Леніна в ідентичному злочині 1921-22 рр. А це поставило б знак рівняння між обома московськими диктаторами. „Мумію рижого монгола” (так Бердяєв називав Леніна) слід було б витягнути з мавзолею, а всі його твори викинути на смітник історії, як антилюдські й злочинні. Ось чому Хрущов не наважився підняти те обвинувачення проти Сталіна, щоб не завалити того трона, на якому сам сидів.

Усі штучні голоди України були наслідком зудару двох діаметрально-протилежних, антагоністичних ідеологій: ідеалістичної та вульгарно-матеріалістичної. То були удари двох кредо: віри в Бога-Творця й віри в Маркса-Енгельса-

Леніна. І тоді зударилися дві культури: московська півазійська і українська, що спирається на засадах християнського гуманізму; московська з її культом отваринення людства в комуністичній кошарі і українська, базована на свободі людського індивідуума і на національній волі.

За підрахунками проф. С. Прокоповича, автора капітальної наукової праці „Народне господарство СРСР”, в 1932-33 роках вимерло в Україні з голоду біля десяти мільйонів людей. У розмові з Черчиллем Сталін признався також до десяти мільйонів жертв. Про це згадує Черчилл у своїх спогадах в книжці „Де Секонд Ворлд Вор”.

Ще не скінчився голод 1933 року, як большевики почали нищити українську еліту, кращих письменників, науковців і мистців руками Павла Постишева, який заявив: „Коли українські письменники говорять про літературу, вони думають про зброю для повстань!”

Тоді відважний письменник Григорій Косинка на зборах харківських письменників не побоявся у присутності Постишева ствердити: „Ви голодом та Сибіром нищите українців, але пам'ятайте, що України ніколи не задушите, — вона не буде вам рабиною!” За ці слова Косинка заплатив своїм життям.

В 1936-37 рр. Москва устелила всю Україну незліченними вінницями з сотнями тисяч героїв українського спротиву.

**

А як реагував „вільний світ” на той безприкладний злочин Москви — голод 1933 року?

Уславлений „демократ” Еррію, тодішній чільний представник французького уряду, відвідавши в тому році Україну і повернувшись до Франції сказав, що все там чудово, і категорично заперечив голод. А уряд Рузвельта того ж року визнав де юре уряд кривавих узурпаторів.

Зранена, заллята власною кров'ю, Україна, як чародійний фенікс, знову піднімається із попелу, дивуючи світ мужністю своїх людей, а передусім молоді, яка вимагає належних прав для свого знедоленого народу.

~~~~~  
**ВИРІВНЮЙТЕ**

**ЗАБОРГОВАНІСТЬ**

**ЗА „ВІСНИК”**  
~~~~~

Анатоль В. Бедрій

ЗАВЖДИ СОБОРНІСТЬ НАЦІЇ

(Закінчення)

У IV стол. на Кубані зацілилися рештки аланів. У 520-их рр. Босфор перейшов під владу Візантії, під якою лишився до VII стол., коли південно-східню Україну завоювали хозари, а в X стол. цей простір формально увійшов знову до української держави, хоч уже під датою 860 р. відомий похід „Чорноморської Русі” на Візантію. (В. Січинський, Роксоляна, **Визвольний Шлях**, т. 110, ст. 1413). В періоді хозарської влади Босфор став прибіжищем жидівської еміграції, звідки опісля жиди йшли до Києва та до інших центрів Української Держави, в якій займали впливові місця. **Босфорська держава проіснувала 840 років**, і відомі призвища 51 архонта, які панували підряд. Це вказує на величезну внутрішню культурну стійкість, що поставала з органічної синтези української нації з геленською цивілізацією.

Система влади була тут дуже подібною до системи пізньої української княжої держави. Це був федеральний лад, завершений обмеженою монархією. Колосальні розміри торгівлі видно з прикладу, що за панування Левкона (389-349 перед Хр.) річно вивозили збіжжя до Аттики на 670.000 медінів, тобто 22.000 тонн. Після упадку скитів і паралельно з розвитком Босфору постала держава сарматів, яка скоро підпала під вплив Босфору та Кубані, тобто осілої хліборобсько-міської культури. (В. Щербаківський, **Формация української нації**, ст. 105). Отже, сила української культури, в тому числі Кубані, освоювала арійсько-іранські племена.

Тубільці-українці від II стол. перед Хр. до IV стол. по Хр. були відомі під назвою роксолян. В. Косаренко-Косаревич вважав, що „там, де перехрещувалися силою поля аланів (антів) і росів (росціні), як, наприклад, на берегах босфорської Меотиди, тобто на Кубані, прийшло до злиття обох у спадкове ім'я „росалян”, або його слов'янізованої версії „роксолян”.” (**Московський Сфінкс**, ст. 79). Роксоляни — це геленізовані тубільці з перевагою українських елементів і домішкою перської культури. Їх скупчення знаходилося в кримсько-озівському районі, між Дніпром і Доном. За проф. Січинським, „роксоляни творили живий поміст між Босфором Кімерійським або Понтидою і Київською Державою”. (Роксоляна, **Визвольний Шлях**, лютий 1957, т. IV (X), ст. 165). Тоді християнська релігія інфільтрувала в південно-східню Україну вже в перших трьох століттях по Хр. (порів. А. Васильєв, **Готи в Україні**, ст. 6). Територія роксолянського панування сягала до півніжжя Кавказу і доходила до західніх берегів Каспію.

Алани, первісно частина сарматів, засимілювалися з тубільцями-українцями (так, як первісно роксоляни) і в II стол. по Хр. володіли на просторі між Доном і Кавказом. Вони дуже послабили вплив на Україні орієнтально-антигеленістичного потуг Переднього Сходу. „Цікавий факт, що до доби аланів-роксолян відносяться т. зв. „тамги”, знаки танайських династій на золо-

тих плитах з III-IV століть по Хр.; М. Міллер вважає їх за прототипи українських київських тризубів”. (**Студії історії озівського району**, IX, ст. 14).

Від II до IV стол. на Західній Україні, Придніпров'ї та в Криму перебували готи. Однак, українське Приозів'я їм гостро спротивлялося, а босфорсько-римська фльота знищила задуми готів опанувати Чорне море.

В 370-их роках Україну завоювали гуни. Велика частина роксолянсько-аланської сили відступила в Крим, якого гуни не змогли здобути. Після відходу гунів (IV-VI стол.) кубанські алани проявили велику експансивність у кавказькому районі і інфільтрували Східньо-Римську імперію. Наприклад, „після смерті імператора Марціяна (457) наймогутнішою постаттю в імперії був аріянський аланський генерал Аспар”. (**Стефан Рунціман, Візантійська цивілізація**, ст. 28). В. Січинський, А. Вельтман, С. Шелухін та інші твердять, що назва „Русь” для означення українського народу появилася саме в тих часах на Кубані. (Див., наприклад, Роксоляна, **Визвольний Шлях**, т. 109, ст. 1294).

Після упадку гунів український нарід зайняв басейн Дону та ціле Приозів'я. Ця колонізація йшла з північної України та з Кубані. (Грушевський, **Історія України-Руси**, т. 1, ст. 166, т. II, ст. 509). В хозарській державі на початку VI стол. були загоны руських воєнків, що мусіли походити з Кубані та Приозів'я. (За Е. Алетіано-Попівським, **Визвольний Шлях**, т. 139, травень 1959, ст. 516). В той час Босфор і Тамань творили автономний район під зверхністю Візантії. В Тамані знайдено мармурову плиту з 590 року з написами майже ідентичними з письмом, пізніше вживаним у княжій Україні. (С. Шелухин, ст. 9). Були позначки, що Україна скоро відновить своє державне життя. Але інвазія аварів та візантійсько-хозарський союз затримали розвиток України на яких 150 років (до VII-VIII стол.), під антами-слов'янами. В другій половині VII стол. хозари зайняли Кубань та східню Україну по Дніпро. Але „під хозарським пануванням алани процвітали, множилися й поширювали свої оселі”. (Спіцин, згідно з В. Січинським у „Роксоляна”, **Визвольний Шлях**, т. 110, грудень 1956, ст. 1408).

Про українськість основного тубільного населення Кубані та Приозів'я є відомості в арабських джерелах VII стол. (аль-Баладурі, Табарі, Ібн-аль-Факір). Прокопій вважає, що антське населення досягало гирла Дону. (**Про готську війну**, IV, ст. 4). Масуді вважає, що значну частину хозарської армії творили українці.

На початку VII стол. постало Тмутороканське князівство. (**Історія України-Руси**, т. I, ст. 196). Формально існування християнської дієцезії в Тмуторокані датується від 548 р. Араб Масуді твердив, що половина купців в Ітілі (столиці хозарів) були руси-українці. (Гаркаві, 157). Далі, „Теофанес записав вістку про

присутність ворожих руських-українських кораблів на Чорному морі в 765 р., про яких відомо ще з VI стол. в кавказькій районі. (Хроніки, Ц. С. Н. В. XXVI, ст. 691).

Роля південно-східньої України в постанні княжої руської держави була значна. Цей район творив найбагатший після Києва український центр. Вже біля 800-го року південно-східня Україна проявила сильний ріст самостійницьких тенденцій. Зокрема до цього причинились походи українського князя Бравліна, який намагався унезалежити водні шляхи між Києвом і Приозів'ям. У висліді хозарсько-візантійського союзу проти піднесення України до самостійного життя противники побудували фортецю Саркель над Доном, щоб забезпечити антиукраїнський союз. У поході кн. Аскольда чи Дира на Візантію 860 р. брали участь також українці з Приозів'я-Кубані, що вказує на співпрацю між Києвом і Тмутороканню вже в початках княжої державності. У противагу візантійський патріарх Фотій вислав до хозарів посольство, в якому були св.св. Кирило і Методій (860 р.). Обидва ці святі по дорозі, в Версоні (в Криму), знайшли псалтир, написаний „руським письмом“, що було роксолянською глаголицею. (Див. В. Січинський, **Визвольний Шлях**, т. 112, лютий 1957, ст. 161). Властиво в IX стол. головними українськими мореплавцями були мешканці південної і південно-східньої України.

Під кінець IX стол. в південній Україні появилася грізна орда печенігів, яка послабила вплив південно-східньої України на решту українського народу. Проте, у 880 р. українці провели похід на Гунніш Таппег на півдні Каспію. Тоді саме кн. Олег Віщий формально поставив Тмуторокань і все Приозів'я під зверхність Києва. (І. У. - Р. т. II, ст. 509). Черговий похід Олега на Каспій (Абесгун і Мікаде) відбувся 909 р. Наступного року українці ходили походом на Сарі, Даймела і Нуван. Ці походи були б неможливі без сильної позиції України-Руси на Долішнім Дніпрі і Долішнім Дону. (І. У. - Р., т. I, ст. 417).

Великий князь Ігор розпочав своє панування походами на Каспій 912-913 і 914 рр. А в роках 943-944 він організував був найбільший похід на Каспій, в якому помітну роль відігравали приозівсько-кубанські українці. У висліді Ігор поставив свого постійного адміністратора у Тмуторокані зі ступенем князя. (В. Січинський, **Визвольний Шлях**, т. 110, ст. 1414). 944-го року Візантія офіційно визнала договором зверхність Києва над Приозів'ям. Ігореві вдалося розірвати протиукраїнський візантійсько-хозарський союз.

У плянах князя Святослава Завойовника південно-східня Україна відіграла велику роль, як поміст з Києва на Каспій, до Персії та в Центральну Азію. Цей наш великий князь прилучив до України Саркель над Доном та косогів і ясів. Саркель перейменовано у Білу Вежу: „Вона стала великим торговельним і промисловим центром і була прилучена до Тмутороканського князівства“. (М. Міллер, **Визвольний Шлях**, т. 141, ст. 751). Святослав фактично прилучив до України рештки Хозарії. 969 року його фльота атакувала пристані Кас-

пію і здобула Ітиль та Семендер. В 960-их або 970-их роках відбувся інший похід на Абесгун, над південним Каспієм. Святослав особливо дбав за силу та розвиток Тмуторокані, яка „включала простір між Востфором, Озівським морем, Доном, Волгою, Каспійським морем і Кавказом“. (В. Січинський, там же). Кубань в княжій епосі досягнула вершка своєї могутності.

Під кінець X стол. ситуація погіршилася. Донсько-Донецький район опанували печеніги. За панування вел. кн. Володимира суходільні шляхи між центральними землями і Тмутороканню вже не були в українських руках. Зв'язки України з транскавказьким районом дуже послабили, хоч міжнародня торгівля колишньої хозарської держави все ще перебувала в українських руках. Проте, виразно помітною була переорієнтація українських зовнішніх зносин зі сходу на захід.

Приозів'я, без сумніву, заважило за Володимира Великого на виборі християнства, як національної релігії України, бо тоді Кубанський район становив головну християнську силу на Україні. Ще поки Київ офіційно прийняв християнство, Віла Вежа вже була суцільним християнським містом. (М. Міллер, **Визвольний Шлях**, т. 141, ст. 751). Володимир Великий прийняв тризуб як національний герб, який походить з кубансько-приозівського району. (Див. О. Пастернак, **Пояснення герба київського Великого Князя Володимира**).

По смерті Володимира Великого престиж Тмутороканського князівства зріс, бо князував там визначний провідник, князь Мстислав, який творив з вел. кн. Ярославам дуумвірат в українській державі аж до своєї смерті 1038 року. До Мстислава належали всі землі на схід від Дніпра. 1022 р. обидва брати ходили походом проти осетинців і косогів, включивши їх поновно до Української Держави. Мстислав репрезентував прагнення та ментальність східньої України, а саме — мілітантність, примат боротьби зі степовими ордами, волюнтаристичний світогляд, відвагу, лицарськість, федеративний лад, приєднання решток хозарів до боротьби з варварами. Мстислав у значній мірі причинився до упадку печенігів. Проте, Кубань дедалі більше ставала українським островом між турськими окупантами. На жаль, вел. кн. Ярослав вважав південно-східні провінції втраченими для України, замість продовжувати політику Мстислава.

У 1060-их рр. Тмутороканське князівство пережило ще один великий період своєї могутності. До нього належали тоді простори між Доном і Кавказом та східній Крим. (І - У. Р., т. II, ст. 510-511). Хоч печеніги і опісля торки були розбиті, з Азії йшла чергова грізна орда половців. Цікаво, що візантійський імператор Михайло VII (1071-1078) був одружений з аланкою, а алани творили тоді відокремлене від України плем'я на Кубані. Прийшло до деякого українсько-візантійського наближення. Все ж таки половцям вдалося цілком відділити Тмуторокань від решти України.

Протягом наступних кількох десятиліть українські князі вели постійно війни з половцями з метою привернути південно-українські землі і нав'язати суцільну етнографічну територію з Кубанню, що їм майже вдало-

В ПОНЕВОЛЕНІ УКРАЇНИ

ВИНАЙШЛИ НОВИЙ БИЧ

Советська пропаганда завжди хвалиться найрізноманітнішими російськими винаходами. Росіяни винайшли, мовляв, се і те, і без них світ потопав би у темряві. А от про винахід... бича вона і словом не згадає. А бичів повинаходили в Москві багато. Кожний так званий „указ” ради міністрів ССРСР — то є бич, з допомогою якого московські імперіялісти підбичовують поневолені неросійські народи виконувати різного роду „всесоюзні пляни”, тобто такі пляни, які йдуть на користь новітньої московської імперії,

ся. Вже в 20-их роках XII стол. небезпека від половців зовсім зникла. Найбільша заслуга в цьому належить вел. князеві Володимирові II Мономахові, який прогнав половців за Дін. Проте, економічні зв'язки Київ-Тмуторокань були зовсім зруйновані.

Все ж таки прагнення до єдності проявлялося й далі. У відомій промові князя Мстислава II (1167-1170) зустрічаємо виразний заклик звертати увагу на зв'язки з південно-східньою Україною, як природне завдання української політики. Але в 1170-их роках Тмуторокань і Приозів'я перейшли формально під владу Візантії. Про відносини в Тмуторокані у половині XII стол. писав араб Едрізі, що це — старовинне, велике і багате місто. (Решейл де воляж, т. 5, ст. 395). У 1175 р. якийсь український князь з Тмуторокані зорганізував похід на Каспій, зайшовши до Шірвану, ріки Кури і острова Руїнас. (Е. Алетіано-Попівський, Старинна Русь і Каспій, Визвольний Шлях, т. 139, травень 1959, ст. 520). Династія українських князів існувала там до XIII століття.

Хоч вел. кн. Роман Мстиславич (1199-1205) панував фактично на всій Україні, на жаль, Тмуторокані не вдалося йому відібрати від Візантії. (Грицак, Галицько-Волинська Держава, ст. 56). У 1223-му р. або в наступному році Тмутороканське князівство, правдоподібно, зайняли татари, бо в битві над Калкою зовсім певно брали участь українці з Приозів'я, тобто проти татарів.

З цього короткого історичного нариса наглядно видно, що Кубань і Приозів'я творили протягом тисяч років органічну, нерозривну культурно-національну частину України. Українська культура має такий великий вклад у цьому районі, що без нього властиво неповною була б історія української культури і взагалі національна історія. Про це не вільно забувати. Вклад цього району в формування української нації не менший від вкладу Волині, Галичини, Лівобережжя та Правобережжя. Нині російські імперіялісти стараються відірвати Кубань і Приозів'я від України, щоб тим безмірно послабити українську націю і завдати їй дальшого удару. Тому нашим гаслом є завжди: Кубань — Українська Земля!

але ніяк не на користь народів, що входять до складу ССРСР. Зрештою, вся так звана „жовтнева соціалістична революція” — то є російський бич, яким ось уже більше як п'ятдесят років комуністичні імператори женуть поневолені народи на виконання своїх плянів.

Український народ має над собою безліч московських бичів. Стахановщина, соціалістичне змагання, ударництво, п'ятирічки, семирічки, позики, льотерії і так далі — все це московсько-комуністичні бичі. Але ось тепер винайдено для українців новий бич.

Цим бичем є відзначення сторіччя з дня народження Володимира Леніна. З приводу цього сторіччя режимова преса в Україні понаписувала таке, що нормальній людині аж холодно стає.

Ось, наприклад, „Молодь України” за 10 квітня цього року опублікувала заклик ЦК ЛКСМУ під наголовком „Імени ленінського комсомолу” і передову статтю, присвячену тому закликові. Про ще йде мова? З ініціативи і за вказівками, очевидно, найвищих партійних чинників на Ново-Криворізькому гірничозбагачувальному комбінаті імени Комсомолу відбулися збори комсомольського активу. На цих зборах був прийнятий задалегідь написаний лист до всіх комсомольців, молодих трудівників підприємств, колгоспів і радгоспів „республіки”, які носять ім'я так званого ленінського комсомолу. У згаданому закликові-повідомленні ЦК ЛКСМУ про той лист пишеться, що головною метою комсомольських організацій і всієї молоді України є успішне виконання третього року п'ятирічки. У зв'язку з цим придумано ще одну „штучку” — проведення „ювілейного огляду”, завданням якого мають бути: „нові трудові звернення, сміливе використання нового в техніці і технології, в організації праці, боротьба з недоліками не тільки на праці, а і у вихованні”. Все має бути „зразковим”, „ударно-комуністичним”.

Коментуючи цей новий захід, згадана газета в передовій „За великим рахунком” пише:

„Кожна організація, не зважаючи на ранги, має стати боєздатною, вирішувати найскладніші завдання комуністичного виховання молоді.

З П О Е З І Й Ю Р І Я Л И П И

Накладом Українського Лікарського Товариства Північної Америки, Відділу в Торонто, Канада, у друкарні "Томону Україна" видано в 1967 році за редакцією сл. п. Євгена Маланюка вибір поезій Юрія Липи. У передмові до цієї книжки (290 стор.) Євген Маланюк пише:

"Проїшов би ще десяток літ, і пам'ять про Липи-поета була б пригаслена напевно... Без Липи-поета трудно уявити собі останнє шістдесяття та зв. літературного процесу..."

Юрія Липу народив у р. 1900 наш чорноморський південь, де його батько, відомий національний діяч, лікарював. Еміграцію Липа розпочав юнаком. Медичину скінчив р. 1929 у Познані... На другу еміграцію Юрія Липа свідомо не пішов, лише року 1944 перенісся до Галичини, де й згинув у рядах нашого війська (УПА) вже року 1944. Дата смер-ти непевна: 21 серпня..."

Нижче подаємо три вірші Юрія Липи з цієї збірки. Пер.

МОРІА НЕЗНАНОГО ВІСЦЯ

Лише мов закрите, в є жертва.

Приходаху й кажу, рятую і живлю.

Не ті є найважкіші, що говорять,

Не ті є найважкіші, що називають.

Утверджує й провадить, і мн чиним.

ПРОКЛЯТТЯ

Бездомність пев, що лижуть кість суху,

Надгороди притяком теням, Боже,

Вкази брудним доухам кутні листя

І гайворонам їх колоті гнізда.

А тим, що зточин тліни розвівають,

Убіникам з'явись у гнілі.

Указуючи путь, що безколюча —

Хай з божественним поглядом од жаху

Покинуть справедливу Батьківщину

І інші довіку не знайдуть.

ПАНУМ

Панути, панути, панути над вільною землею,

Везица Наміє із берлом і мечем!

Поети, поети, поети, бинекуча Черемого,

Стелесь широкою нам в штихах до ворота!

Цвіти, цвіти, цвіти, могоутня Україно,

Мі розцвітає день,

Мі розцвітає день!

ПОШИРЮТЕ ВІСНИК!

А якщо організація, навіть малочисельна, добре працює, глибоко втручається в життя колгоспу чи підприємства... юнаки й дівчата потягнуться до неї".

Що з цього всього вогото випливає?

А ось що, Поперше: розпочнеться бюрократично-канцелярська метушня, екіпатимуться

засідання, збори, прийматимуться довжелезні

постанови, списуватимуться гори паперу, брати-

муться нові "зобов'язання" про виконання і пе-

ревиконання різних планів. Усе це відбратити

ме в молоді увесь вільний час, а батькам завда-

ватиме нових клопотів і турбот. Подруге: ос-

кільки вся та метушня провадитиметься, оче-

видно, в неробочі або позаробочі години і дні,

то для молоді України отой "третій рік п'яти-

річки" з'їсть усі суботи, неділі і відпустки. По-

тре: окупантсько-режимові чинники через ор-

гани комсомолу закінчують молоді до "глибо-

кого втручання" в життя колгоспів і підприєм-

ств, що означає комсомольську контролю над

ними. Немає жадного сумніву, що з комсомол-

ців творитимуть різні бригади, групи, комітети

для підбиювання колгоспників і робітників

у їхній праці, хоч над ними й без того вже ви-

сять і урядові, і партійні, і інші бичі. Почетвер-

те: оте втручання молоді в працю старшого

промайданства не може не викликати роздору,

конфлікту між батьками і дітьми. А це і є в

плинах російсько-більшевницьких волюндарів, які

завжди прагнули відірвати молоді від старшого

покоління й зробити її "своєю"...

Очевидно, прийде ще багато різних несподі-

ванок у зв'язку зі згаданим закликом ЦК

ЛКСМУ щодо проведення "ювілейного ленін-

ського року". Одно лише певне: добра з того

для нашого поневоленого народу та його моло-

дої генерації не буде. Єдине, що нас може на-

ставляти оптимістично і в цій біді, це оте "в-

те": зростає активності і пасивності спротиву

української молоді, що вона його чинить росій-

сько-більшевницьким колонізаторам-імперіалі-

там. Червова патріотична українська молодь

незаважає від того, чи вона в комсомолі, чи ні,

— всю ту нову пропагандивну шумиху навалою

Ново-Криворізького "ліста" відкине і всякими

способами ухитряться від того, щоб нести

на собі ще один татар. Комсомольські клоби-

ї та звані палаци культури стоятьтуть порож-

ні, як це було догешер.

II. КІЗКО

ІВАН ДЗЮБА В ОБОРОНІ ПЕРЕСЛІДУВАНИХ

З кінцем 1965 р., після погрому української інтелігенції органами КГБ, І. Дзюба звернувся з листом до П. Шелеста, першого секретаря КПУ, члена президії ЦК КПСР і В. Щербинського, голови Ради Міністрів УРСР, кандидата в члени ЦК КПСР, в якому став в обороні арештованих та виступив проти терору і репресій КГБ в Україні.

Лист І. Дзюби охоплює 2700 слів і до нього долучена його велика праця — „Інтернаціоналізм чи русифікація? — болісний крик душі на захист переслідуваних”. Лист І. Дзюби появилася у відписах в 1966 р. в різних містах України і зокрема серед студентської молоді, а згодом він дістався на Захід. Різні версії цього листа є позначені впливом локальних українських мовних питомостей, хоч між ними немає основної різниці.

В своєму листі І. Дзюба згадує, що з запитаними в справі арештів, обшуків і допитів молодих культурних діячів звертались до ЦК КПУ — депутат Верховної Ради СРСР М. Стельмах і депутати Верховної Ради УРСР — Шевченко, А. Малишко і Г. Майборода, а згодом О. Антонов, С. Параджанов, В. Корейко, Л. Серпін, Л. Костенко, І. Драч і П. Майборода, які школи не дістали жодної відповіді в цій справі.

І. Дзюба пише, що ситуація, яка витворилася з кінцем 1965 р., породила в Києві й інших містах України занепокоєння і паніку серед української інтелігенції. В столиці України погослови про „націоналістичне підпілля”, „викриття центру”, „знайдення зброї”, „підпільну пресу”. Все це походило від людей, які, мовляв, „не брешуть”.

Перераховуючи імена арештованих (які вже відомі з преси і книжки В. Чорновола „Лихо з розуму”), він ставить під сумнів, чи в атмосфері таких погослов може бути забезпечене правосуддя над заарештованими. Дзюба пише: „Це є той самий психологічний комплекс, який заохочував терористів сталінських часів до їхніх злочинів”.

„Єдиною гарантією правосуддя завжди була і завжди буде гласність, дана змога суспільству і громадянину знати і контролювати вчинки представників влади і зокрема карних органів”.

Дзюба домагається в своєму листі проголосити імена заарештованих і подати до відома громадськості коли, чому і під якими закидами вони були арештовані.

„З минулого і сучасної історії нам відомо, що на Україні чіпляли ярлик „націоналіста” кожному, хто мав елементарне відчуття національної гідності, хто брав до уваги українську культуру і мову і звичайно кожному, хто не подобався російським шовіністам, „російському держиморді”.”

Дзюба стверджує, що не лише серед молоді генерации культурних діячів, але й серед робітничої молоді є негодкування національною політикою в Україні, дер-

жавністю УРСР, порушенням принципів марксистсько-ленінської національної політики. Він стверджує також, що в останніх роках багато людей попали під колеса терору тільки за те, що вони обстоювали свою національну гідність.

Автор листа, крім сильного наголосу на справу арештів, обшуків і допитів, наводить такі факти терору КГБ і репресій в Україні:

В 1962-1965 роках десятки осіб звільнено з роботи, виключено з ВУЗ-ів, дисциплінарно покарано партією або комсомолом під закидом „націоналізму”;

З Київського університету і комсомолу виключено студента п'ятого курсу, молодого поета М. Холодного, за його виступ в дискусії над твором „Вербівчани”;

Організаторку вечора поезії 8 грудня 1965 р. в Науково-Дослідному Інституті Комунікації, працівника газети „Друг читача”, Діту Довганя виключено з партії і звільнено з праці;

В Києві розв'язано Клуб Молодого Митця;

31 липня 1963 р. заборонено вечір Лесі Українки в київському Центральному парку;

В березні 1964 р. знищено вітраж Т. Шевченка в Київському університеті;

22 травня 1964 і 1965 р. заборонено Шевченківський мітинг біля пам'ятника Т. Шевченкові в Києві та покарано учасників цього забороненого мітингу;

В березні 1965 р. заборонено Шевченківський вечір на одному Київському заводі, після чого через нервове потрясіння і перестуду (вечір все ж таки відбувся в poblizькому парку, але його учасники не були тепло одягнені, надіючись, що вечір відбудеться в завідецькому клубі) помер молодий технолог, організатор вечора Олександр Миколайчук;

Зимом 1965 р. покарано кілька десятків молодих журналістів, випусників Київського університету за те, що вони підписали петицію в обороні популярного викладача М. Шестопала, якого звільнено з університету під закидом „націоналізму”;

2 квітня 1965 р. КГБ-істи розігнали кілька сотень молоді, яка дискутувала справи української культури.

Наводячи ці факти, Іван Дзюба стверджує, що організатори репресій пішли на шлях терору в Україні.

Він пише: „Але терор моральний, психологічний чи фізичний не дає позитивної розв'язки жодної проблеми, він породжує нову проблему”.

„Можна заарештувати не лише кілька десятків, але кілька сотень або й кілька тисяч людей, все ж таки, день за днем, більше й більше людей в різний спосіб, тут і всюди, будуть так чи інакше висловлювати своє незадоволення з багатьох аспектів сучасної національної політики. Вони будуть дбати про долю української культури, української нації і будуть шукати шляхів і способів покращання існуючого стану”.

(„Смолоскип”)

Валентин Мороз

РЕПОРТАЖ ІЗ ЗАПОВІДНИКА ІМЕНІ БЕРІЇ

Із звернення до „депутатів Верховної Ради Української РСР”, що його написав у советському концтаборі молодий історик Валентин Мороз. Цей документ поширюється у відписах по Україні.

Редакція

...Погоня закінчилась. Втікач вийшов із кущів. „Здаюсь, не стріляйте! Зброї не маю!” Переслідувач підійшов майже впритул, діловито відтягнув затвор автомата і одну за одною всадив три кулі в живу мішень. Пролунало ще дві черги: то два інші втікачі, які теж здались, були розстріляні. Тіла винесли на шосе. Вівчарки лизали кров. Як завжди, жертви привезли і кинули біля воріт табору, на пострах іншим. І раптом трупи заворушилися: двоє були живі. А стріляти вже неможливо: кругом люди.

Це — не початок детективної повісті. Це — не історія про втікачів з Бухенвальду чи з Колими. Це сталося у вересні 1956 р., вже після того, як ХХ з'їзд осудив культ особи, а критика сталінських злочинців ішла повним ходом. Все написане тут може підтвердити Альгідас Петрусевичус, що знаходиться в таборі № 11 у Мордовії... Він залишився живим. Два інші — Лорентас і Юрша — загинули. Такі випадки були буденним явищем.

Неширокою смугою витягнулась з заходу на схід зелена Мордовія. Зелена на карті, зелена насправді. Серед слов'янського моря — острівець звучних мордовських назв: Віндеї, Явас, Потьма, Лямбір. У північно-західньому куті — Мордовський державний заповідник. Тут царить закон, полювання суворо заборонене.

Але є ще один, не позначений ні на яких картах, де полювати можна круглий рік. На людей. Коли б склали точну карту Мордовії, південно-західній кут її довелось б поділити на квадрати, розгороджені колючим дротом і всіяні сторожовими вишками. Це мордовські політичні табори — край колючого дроту, вівчарок і полювання на людей. Тут, між колючими дротами, виростають діти. Їхні батьки після служби косять сіно і копають картоплю. „Папа, был шмон? А что ты нашел?” Потім вони підростуть і засвоять першу житейську мудрість цих країв: „Лагерь — это хлеб”. За зловленого втікача видають пуд муки.

В алданських таборах було простіше: якут приносить голову і одержував порох, сіль, горілку. Як у даяків острова Борнео, тільки голову приносили не вождеві, обвішаному намистами з людських зубів, а майорові чи капітану, який вчився заочно в університеті і читав лекції про законність. У Мордовії від такої традиції довелося відмовитися: надто близько Москва. Потрапить чого доброго такий трофей до рук іноземного кореспондента — спробуй довести, що це фальшивка, вигадана жовтою пресою.

Трьох литовців розстріляли, хоч вони не були призначені до розстрілу. Ст. 183 КК*) дозволяє карати за

втечу трьома роками ув'язнення, а стаття 22 КК УРСР навіть забороняє „завдавати фізичних страждань або принижувати людську гідність” в'язнів. Суд Литовської РСР (суверенної, згідно з конституцією держави) дав дозвіл кагебістам утримувати їх в ізоляції — не більше. Україна — теж суверенна, згідно з конституцією держава, яка має навіть представництво в ООН. Її суди осуджують тисячі українських громадян і... висилають їх за кордон.

Небувалий в історії прецедент: держава висилає в'язнів за кордон. Може, Україна не має місця для таборів, як князівство Монако? Проте знайшлося ж місце для семи мільйонів росіян, — а от для політв'язнів-українців немає місця на рідній землі.

Тисячі українців везли на Схід — і їх поглинула сіра безвість. Поглинули льохи Соловків, піски Мангішляку, потім сталінські „стройки” — піраміди ХХ століття, що пожерли мільйони рабів. Везли не тільки в арештантських вагонах — „добровільно” переселених теж пожирає русифікаторська м'ясорубка на безмежних просторах Сибіру та Казахстану, і вони назавжди втрачаються для української нації. Там, де заходить сонце, первісні народи розміщали Країну Мертвих, звідки не повертаються. В майбутніх українських легендах така країна буде розміщена на Сході.

Рівень цивілізованості суспільства визначається тим, наскільки воно турбується про долю своїх громадян. Катастрофа в бельгійській шахті засипала кількадесят італійців-емігрантів. Італія вибухнула протестами, посипались урядові ноти, запити в парламенті.

На Україні теж є парламент — Верховна Рада УРСР. Я не знаю, чи є там люди, які пам'ятають про своє право робити запити урядові. Я не знаю, чи пам'ятають ці люди про якінебудь права депутата, крім права підносити руку при голосуванні. Але я знаю, що Верховна Рада УРСР — найвища влада на Україні, згідно з конституцією. Вона доручила одній з підлеглих інстанцій — КДБ — арештувати, судити і розпоряджатися дальшою долею людей, звинувачених в „антирадянській діяльності”.

Давайте, шановні депутати Українського Парляменту, хоч раз проженемо дрімоту, відкладемо набік розмови про свиноматок, бетономішалки та народногосподарський ефект використання суперфосфату. Хай вирішують ці проблеми спеціалісти. Давайте хоч раз обличимо Країну Солодких Позіків, перенесемось у Мордовію і розберемось: а) хто ці люди, вирвані з нормального життя і віддані в безроздільне розпорядження кагебістів; б) кому передоручили долю цих людей...

Розприрава над думкою

Я і мої товариші осуджені за „пропаганду, спрямовану на відокремлення України від СРСР”. Але ст. 17 Конституції СРСР ясно говорить про право кожної республіки вийти з складу СРСР. Право кожного народу

*) КК — кримінальний кодекс.

на відокремлення зафіксоване в Пакті про громадянські та політичні права людини, прийнятому 21-ою сесією Ген. Асамблеї ООН.

КДБ дуже полюбляє фразу „націоналістична література”. Що означає ця фраза і де критерій визначення „націоналістичності”? Ще недавно твори Олеса, Грінченка, Зерова вважались „націоналістичними” — тепер вони вже не націоналістичні. Миші ще не прогризли брошур, в яких „теоретики” типу Маланчука називали Грушевського „лютим ворогом українського народу”, а „Український Історичний Журнал” (№ 11, 1966) вважає, що це „вчений з світовим іменем” і цитує урядову постанову, де говориться про заслуги Грушевського перед Україною. Твори Грушевського і Винниченка готуються до друку. Де ж все таки критерій? В тім-то й річ, що ніякого критерію, опертого на фундамент логіки, у кагебістів не було і нема. Вони користуються старою сталінською лінією у відношенні до української культури: „За що ж ми билися з ляхами, за що боролися з ордами, за що скородили списками московські ребра?” Він був надто великий, щоб кинути його в небуття — тому „академікам” з Києва дали наказ вишкребти ці слова з „Кобзаря” брудними копитами. „Московські ребра” стали „татарськими, польськими, англійськими”. Шевченка доводиться терпіти. А от коли б щось подібне написав сучасний поет, йому дорого обійшлися б „московські ребра”.

В 30-ті роки з української культури було викинуто більшість імен. Мету розгадати нетрудно. Йшлося про те, щоб знекровлена українська культура не могла бути греблею проти русифікаторського валу. Найвидатніший український історик Грушевський був захищений від українців; натомість їм тикали жалюгідну „Історію УРСР” в 2 т., де головним українським національним героєм фігурував Петро І, кат української свободи. В той же час Соловйов і Ключевський, такі ж „буржуазні”, такі ж „нерадянські”, вільно стояли на полицях — вони були російськими істориками. Зробили все для того, щоб молодий українець знайшов повноцінну духовну їжу тільки в російській культурі і русифікувався.

І коли б кагебісти були послідовними в сталінському глумаченні націоналізму — вони оголосили б націоналістами всіх видатних українців, з Шевченком на чолі, не виключаючи також князя Володимира, який ще в Х стол. займався націоналістичною агітацією — „путьом ізготовлення” тризубів на своїх монетах. Зрештою, коли б хтось з кагебістів захотів одержати нову зірку на погоні і продемонструвати „бдительность” в боротьбі з українським націоналізмом, йому можна запропонувати цікаве „дело”. Виявляється, український націоналізм існував вже у VII стол., як свідчать знахідки зображення тризуба під час розкопок на Старокиївській горі. Правда, є одна перешкода: невідоме прізвище „бандьори”, який виготовив ці зображення, але для берівських учнів, які вміли колись знайти люльку Сталіна в 10-ти місцях відразу, це дурниця...

Маланчук — не одинокий. Після війни борці з українським націоналізмом у Львові зрізали тризубець навіть з статуї Нептуна на площі Ринок. Так і стояв обез-

зброєний націоналістичний Нептун до 1957 р. як пам’ятник невмирущому кретинізму чорносотенців в новій одежі...

Нащадки Сжова і Берія

Де коріння КДБ? Коли пройдемо до кінця тими стежками, якими спустились в нашу дійсність кагебісти, то опинимось в кошмарній гущавині сталінських джунглів.

По Харцизькому виборчому округу Донецької області депутатом в Український Парламент обраний генерал Шульженко, заступник голови КДБ при Раді Міністрів УРСР. Де зробив цей парламентарій свою кар’єру? Щоб стати генералом КДБ в 1967 р., треба спочатку бути берівським лейтенантом або капітаном у 1937. Чим займалися капітани КДБ у 1937 р.? Вбивали людей за невиконання норми (або просто для розваги) на Колимі. Це вже ні для кого не секрет, про це пишуть московські журнали. На Україні вони розстрілювали невинних людей через три дні після арешту. Послухати їх — у всьому винен Берія, а вони просто виконували накази. Точнісінько такою ж аргументацією оперували адвокати на Нюрнберзькому процесі. Виходило, що винен тільки Гітлер. Але номер не пройшов...

Може, кагебісти змінились, стали іншими? Ні, вони самі з гордістю вважають себе нащадками Сталіна. Уповноважений українського КДБ в Мордовських таборах капітан Круть заявив мені: „А що ви маєте до Сталіна? Ну, були окремі недоліки, але в цілому він заслуговує високої оцінки”; а в розмові з Михайлом Горинем Круть відверто шкодував: „Шкода, що ми в Мордовії, а не на Півночі”. Начальник слідчого відділу грузинського КДБ Надірадзе сказав у 1963 р. поетові Заурі Кобалія (знаходиться в таборі № 11) під час слідства: „Ти знаєш, що я тут був у 1937 р.? Май на увазі!”

Тепер вони не носять сталінок і „вчаться” заочно у вузах. Навчання зачне у повному розумінні слова. Залікову книжку приносять в інститут, і „професура”, з колиски загіпнотизована словом КДБ, ставить оцінку, не бачивши в очі студента.

Представник Івано-Франківського КДБ Казаков признався мені: „Ось ви тут говорили про тоталітаризм. Але ж я не тоталізатор”. А уповноважений українського КДБ в таборі № 11 Гаращенко розправився одним махом з усіма доказами Масютка про невирішене національне питання на Україні: „Ви говорите, національне питання. Та коли вдова звернеться до голови колгоспу за соломомою — хіба ж він відмовить?”

І цим „інтелектуалам” доручили безапеляційно вирішувати питання, які навіть у спеціальних журналах вважаються дискусійними. Казаков, Круть і кагебіст з Києва Литвин „перевоспитували” мене втрех. „Ну чого тобі треба було? Мав добру роботу, квартиру...” І кілька годин доводили, що у людини нема нічого, крім шлунка, скільки там метрів кишок. Ідея? Захист України від загрози русифікації? Тут для моїх співбесідників розмова явно відірвалася від реального

І. Боднарук

НАЙВИЗНАЧНІШИЙ ПОЕТ ЛЕМКІВЩИНИ

Наша Лемківщина зродила оригінального поета, що блиснув талантом і згас передчасно. Був це Богдан Ігор Антонич, автор „Книги Лева”, що „життя на звуки проміння”.

Минулого року в Словацькому Педагогічному Видавництві в Братиславі, заходами Відділу української літератури в Пряшеві, появилася за нагоди 30-ліття смерті Антонича збірка його творів „Перстені молодости”. Книжка має 371 сторінку і оформлена абстрактними ілюстраціями лемківського мистця Ореста Дубая. Підготову текстів, упорядкування, примітки й критико-біографічний нарис зладив Микола Неверлі, професор Братиславського університету. Тексти в цій книжці появилися повністю, за винятком поезії про Альказар із „Книги Лева”.

Вони не приховували, що всерйоз її не сприймають.

Ідея... Звичайно, в книжках про це багато пишуть, і взагалі не прийнято відверто говорити, що ти безідейний. Але щоб ідея дійсно була мотивом людської діяльності — такого вони в своєму середовищі не зустрічали. Михайло Горинь чув у львівському КДВ: „Сьогодні день чекиста. — Какою день чекиста? — Зарплату дають”. Ну коли вже серйозно про неї говорити, то це — міф, яким хтось задурманив людям голову і який відволікає людину від нормального існування, опертого на трьох китах: гроші, владолюбство, жінки. А ідея — це різновидність психічного розладу, не зовсім, правда, зрозумілого; але з ним треба рахуватись, як з фактором, поряд з трьома іншими, нормальними і зрозумілими. Капітан Козлов (Ів.-Франківськ) виклав це мені так: „Одного покупают за деньги, другого жінками, а некоторых ловят на идею”. Щоб ідея самостійно зродилася в людській голові — таке не припускається.

Було б наївно вважати цей стан речей випадковим „порушенням” соцрозвитку суспільства. Порядок, при якому поет одержує каталог дозволених образів, а художник — список дозволених і недозволених фарб, має міцне коріння в минулому, є породження певних сил і відносин. На наших очах ці сили поступово тануть, а відносини перестають бути нормою слідування між людьми. Кагебісти відчують це і всю вину звальюють на Хрущова, який нібито повалив ідолів, що їм колись без роздумів поклонялись. З таким самим успіхом можна уважати півня автором ранку, але це вже істина занадто велика, щоб вкласти у черепні коробки генералів і майорів з голубими петлицями...

(За „Сучасністю” ч. 3, 1968)

щено в ній два фрагменти повістей Антонича, п'єсу-лібретто „Довбуш” і есей про Голсворсі. У відділі спогадів про поета передруковано статті О. Олійник (нареченої поета), В. Ласовського, замітку Л. Геца, що вчив Антонича в сяніцькій гімназії, і цікаву нотатку О. Волошиновича з Братислави, брата поетової матері, який 1919 р. був засуджений польським судом у Кракові на кару смерті за спробу відірвати Лемківщину від Польщі.

Але найповніше видання творів великого західноукраїнського поета появилось цього року в ЗСА заходом Організації Оборони Лемківщини.

Задивлені в грізні хмари, що збиралися над Європою, віщучи найстрашнішу в історії людства світову хуртовину, ми майже мовчки перейшли біля свіжої могили, яка напередодні другої світової війни виросла на Янівському кладовищі у Львові. Бо кілька слів згадки й короткий некролог у часописі для поета такої міри, що Б. І. Антонич — це було рішуче замало. Політичні події гураганом котилися, а ми, заабсорбовані ними, неначе не запитали, що зійшов у могилу один із найбільших поетів молодого покоління. Зараз же після смерті Антонича вибухла війна, і на наших землях запанували відносини, в яких його поезія стала, здавалось, неактуальною.

Але прочитаймо твори його сьогодні, і переконаємось, здивовані, як молодий поет глибоко відчув те, що діялось, і ту бурю, яку приніс народів 1939 рік:

Ось вітрами дебелими
вже надходить епоха світань.
Не словами веселими
з балядовими селами
різко кличу в майбутнє: повстань!
Це для тебе любов моя й гнів,
динаміко суворих днів!

Народився Богдан Ігор Антонич 3 жовтня 1909 р. в сім'ї о. Василя Антонича, пароха Новиці Горлицького повіту, а опісля Бортятини. Батько був родом із Чертижа, повіту Сянік. Богдан скінчив гімназію у Сяноці, а 1933 р. здобув диплом магістра філософії в Львівському уні-

верситеті. Помер на 28-му році життя в повному розквіті творчості. Як Олег Ольжич серед еміграційних поетів, так Антонич на західних землях, був наскрізь оригінальний поет, який знайшов своє власне слово й довів його до майстерної досконалості. Писав Р. Єндик: „Говорили в старині, що заздрісні боги дають своїм улюбленим коротке життя. Антонич помер дуже молодим, перелетівши, наче небесне тіло, свій схід, zenit і захід на протязі кількох років. Ще краще сказавши, він перелетів, наче метеор, і вчасно згас” („Шлях Перемоги”, Великдень, 1967 р.).

У 30-их роках Галицька Україна, у протигу до темної ночі на Придніпрянській Україні, дала кількох визначних творців слова, але з них найбільший був Антонич, подвійний лавреат літератури Західної України. Був він дрібнобудови тіла, типовий астеник, скромний, не наче боязливий, голос його був сухий, беззвучний, і батько журився його здоров'ям. Був завжди спокійний, зрівноважений, злегка усміхнений, спокійний навіть тоді, коли траплялося якесь нещастя. Спокійний, зрівноважений був і тоді, коли мав причину до радощів. В одному із своїх віршів він так сказав про себе:

А як зійшов із гір до гамірливих міст,
у злиднях і невдачах не кляв ніколи
долі та не ганив —
глядав спокійно на хвиль противних гурагани.

Ніколи не нарікав на долю, на життєві обставини, і мав серце м'яке й чутливе, яке реагувало на всі прояви життя. Не любив про себе говорити. Але чудово написав у своїх віршах:

Співучі двері, сивий двір,
Старий, мальований поріг.
Так залишилися в уяві
Після дитячих днів моїх,
Так доховала пам'ять хлопця
Затьмарені вже образи...

— — — — —
Тут сиве небо й сиві очі
У затурбованих людей,
Сльота дуднить і шиби мочить,
Розмови стишені веде.
Під сивим небом розстелилась
Земля вівса та ялівцю.
Скорбота мохом оповила
Задуману країну цю.
Як символ злиднів виростає
Голодне зілля-лобода.

Відвічне небо і безкрає,
Відвічна лемківська нужда.

— — — — —
Земля не родить, віс вітер
На полі мох, мов теплий одяг,
А люди, як в усьому світі,
Все родяться, терплять, вмиранють.
Пожежі й повені проходять,
Лишаючи лиш пустарі,
Рокочуть війни і минають,
Змінюються володарі,
Літа плывуть, мов гірські води,
І про опришків дощ осінній
Вже тільки спомини виводить.
Чимало бур так прогуло.
Лиш ти однакове й незмінне
Далеке лемківське село.

Антонич не створив якогось з'ясованого напрямку в літературі, не можна його вбгати в якусь клітку літературних „ізмів”. Його „Книга Лева” — драматичний документ творчого життєпису поета. Найменший подув життя завжди зачіпав у нього якусь струну, що відзивалася піснею. Прийшла вістка про перемогу італійців над Абесінією, і з арфи Антонича полинула пісня:

Об слово дзвонить слово — кусні бронзи віщі.
Співаю, не кляню
розгромленим полкам, пощербленим рядам,
потрощеним когортам!
Хвала усім, що з пристрасстю
цілюють сестру смерть на бойовищах,
а тим, що ляк в них, мов слимак
у мушлі, й гнуть тростини спин, погорда!

Зачепила струну його душі також вістка про героїську оборону Альказару в Іспанії. У збірці „Привітання життя” дав поет 15 сонетів п. н. „Зриви й крила”. Заголовок дуже характерний для Антонича. Особливу увагу звертають на себе три сонети: „Орел і літак”, „Лелека”, „Стратосфера”. Король просторів, орел, летить у даль понад хмарами. Нараз чує „спів” літака. На вид грізного суперника закипіло серце орла люттю і гнівом, і він почав скажені з ним перегони. Але забракло орлові сил, і він вкінці мусів пристати до літака.

В „Ротаціях” помістив Антонич поезії, в яких звернувся до урбаністичних мотивів. Поет, хоч дитина села, дав і тут вислів своєму захопленню життям і природою. Тільки ця природа тут уже міська, якої Антонич так добре не відчував. Та все ж і тут бачимо майстра слова й гарних

Ярослав Гриневиз

„БОЮСЬ ДАНАЙЦІВ НАВІТЬ ТОДІ, КОЛИ ВОНИ ПРИНОСЯТЬ ДАРИ...”

Ці слова з давньої історії про троянського коня пригадуються нам, коли читаємо видану р. 1966 у Польщі книжку, що її написав 5-кратний лавреат літературної нагороди сучасної Польщі Єжи Снджеєвіч. Книжка має 620 стор., 49 ілюстрацій і називається „Ноце українське альбо родовуд геніюша” („Українські ночі або родовід генія”). Тому, що про цю книжку багато у нас говориться, пишеться про неї позитивні рецензії й уряджується на її тему панель, а передусім тому, що мова тут про нашого генія й пророка — варто увійти в той хаос і літературний бігос, що нам його зготував автор.

Очевидно, що поляк пише про Україну і українців, їх культуру, їх генія крізь призму польської духовости, тієї самої, яка змушувала поляків постійно відмовляти українцям права на їх самостійність і державність, яка вклала в уста Адамові Міцкевічеві в його викладі у Парижі, в Коледж де Франсе 14 грудня 1841 р. такі слова: „Землю ту (Україну) замешкував народ, який ніколи не мав політичного існування і минувшина якого належить до двох історій: російської та польської, а

~~~~~
метафор, мистця чудових поетичних образів і досконалої форми. Антонич захоплюється технікою. У збірці „Зелена Євангелія” заслуговує на увагу окремий мотив ремесла й будівництва, вміло сплетений із чисто духовим мистецтвом.

С. Шах пише, що наші учні читали з захопленням Антоничеву „Книгу Лева”, тим більше, що члени Марійської Дружини Учнів вислали були героям Альказару гратуляційний привіт з нагоди перемоги — з ручним малюнком панорами Перемишля, пензля учня Івана Демкови́ча, родом з Бірчі. Цей привіт зберігається в Мадридї. Поема Антонича „Слово про Альказар” появилася 1957 р. в перекладі на еспанську мову.

Після довгого замовчування появилася і в Києві урізана і цензурована книжка поезій Б. Антонича за редакцією Павличка.

ДЖЕРЕЛА ДО СТАТТІ:

С. Шах — Між Сяном і Дунайцем, спомин, т. I (Вид. Христ. Голос, Мюнхен, 1960), Р. Єндик — Поет весняного похмілля (Шлях Перемоги, Великдень, 1967), Яр Славутич — Модерна укр. поезія 1900-1950 (Вид. „Америка”, 1950).

Енциклопедія Українознавства, словникова частина, том I.

кров є сумішшю цих двох народів... Та кресова земля стала ареною, де польські й російські поети оспівували тих самих героїв”.

Єжи Снджеєвіч у багатьох місцях перериває опис життя Тараса Шевченка, щоб включити до нього різні вставки, які не мають з темою нічого спільного. І так упродовж всієї своєї книжки він наводить „родовуд”, хоча і дуже виретушований від усяких негативних прикмет, Адама Міцкевіча, а також згадує Олександра Пушкіна, що виклинав гетьмана Мазепу. Отже, у книжці мова про трьох геніїв трьох народів, історія яких дуже відмінна і два з них ставились до свободолюбних аспірацій українського народу вороже.

Єжи Снджеєвіч перепачковує у своїй книжці історію польської політичної конспірації, історію повстання з р. 1831 й часи після того повстання. Це йому потрібне не лише для того, щоб доказати співпрацю польських революційних кругів з московськими, але й для того, щоб „ствердити” домінуюче значення поляків і їх вплив на українців. Російський історик Н. Погодін протиставив польському месіянїзмові — месіянїзм російський. „О, Росіє! — кликав він в однім із своїх мемуарів, — тобі, тобі судилось довершити, увінчати розвиток людства!” Тим часом Снджеєвіч говорить: „Духове життя польське і українське спліталось в один нурт. Поляки були елементом культурно і економічно сильнішим, отже надавали тому життю тон”. Одначе, зараз же поправляється: „одночасно виростали й могутнілі стремління чисто українські. Передусім у Києві, де витворилося велике середовище місцевої інтелігенції, амбітної, талановитої. У 1850-их рр. Київ почав ставати новим, сильним осередком української культури, що променювала на цілий край”.

Вернімось до хлоп'ячих літ Тараса Шевченка, як їх зображує Снджеєвіч. Вже самий факт, — пише він, — що батько Тараса, Григор, користувався, за згодою панського адміністратора, положенням якогось Копія, засланого за кару у солдати, забравши його хату в Моринцях, мусить викликати у польського читача певне упередження, тим більше, що, — фантазує далі автор, — Копій zorganizував ватагу, з якою нападав на панські двори і вважався у простолюддї месником за його кривди.

А до характеру Тараса Шевченка у його дитячих роках автор додає видумані, тенденційні риси, які не приносять йому ні чести ні слави. Поминаємо відношення до Тараса його мачухи, яка, за словами автора, на него покрикувала: „Винеси помі! Іди жерти!” Але що сказати про подані на стор. 39-ій рядки, де автор описує, як Тарас, в ролі довіреної особи дяка Богорського, битям змушував співучнів приносити собі їду. Тих, що давали йому їду, бив легше.

Ці сцени описані барвисто з певною домішкою садиз-

му. Ще пише Єнджеєвич про те, як малий Тарас Шевченко „ловив тихцем кури та гуси сусідів”. Подібних вигадок у книжці немало. І лише тоді, пише Єнджеєвич, коли малий Тарас іде на послуги до священика Кошиця, виглядає він краще, і навіть шиє собі власноручно конфедератку. Зустріч з поляками впливає на Тараса ушляхетнюючо.

Ім'я Міцкевіча повторюється впродовж усієї книжки, хоч Міцкевіч не знав особисто Шевченка, хоч Шевченко ніколи не був під його впливом, і вони були духова чужі.

Шевченко, велетен українського духа, займав виразну поставу до поляків. Він був настільки великий і прямолінійний, що йому не могли ніяк заімпонувати поляки і москалі, що грабували Україну. Тим часом автор дуже спритно обставляє Т. Шевченка поляками, які „вчать його польської мови”, згодом ніби затираючи оригінальне, національне обличчя нашого генія.

За словами автора, учить його польської мови спершу пан Димовський, що носив „конфедератку”. У Варшаві, а потім у Вильні „ушляхетнюючий вплив” на малого Тараса мала полька Дзюня Гусаковська, з якою Тарас зустрічався в „нашій косяцолку”. Автор твердить, що за кілька тижнів знайомства з Дзюнею Тарас, „що був уніформовним козачком”, став виглядати дуже елегантно... і разом з нею читав вірші Міцкевіча. Вона також виробляла у нього політичний світогляд”.

14 сторінок присвячує автор знайомству Т. Шевченка з поляком-студентом Дембським, який також мав „ушляхетнюючий” вплив на нашого генія і вчив його кілька місяців польської мови. Дембський (ст. 171) говорив Шевченкові про те, як українські гетьмани і полковники, Многогрішний, Самойлович, Палій, Войнаровський та ін. торували дорогу на Сибір, як у Петропавлівській фортеці по довгих роках закінчив життя гетьман Павло Палуботок, а в підземеллях соловецького монастиря гнів живцем чверть сторіччя останній кошовий отаман Запорізької Січі Петро Кальнишевський. Однак, не зважаючи на співчутливі слова, Дембський не признавав права українцям на самостійну державу, а вважав, що Україна має бути складовою частиною Польщі.

Тим то не треба дивуватися, що Єнджеєвич видобуває із зборища персонажів такого типа, як сумнівної вартости поет Тимко Падурра, що був поляком, але почував себе українцем і написав вірш „Польща, Русь і Литва — це одна мслитва”. Таких поляків-українофілів автор наводить у своїй книжці чимало, і майже всі вони шляхтичі-дідичі, на яких працювали українські селяни-кріпаки. Вони й не думають віддавати українцям багато української землі, яку оспівують Словацький, Залеський, Гоциньський. Польській верхівці йшлося не про об'єднання слов'ян, а про повернення Польщі незалежності і державності у передрозборових кордонах. Після відновлення польської держави в р. 1918 ми були свідками, як Польща під проводом Пілсудського, окупувавши на якийсь час українські землі, не допустила до віднови української держави.

Але вернімося до Тараса Шевченка, якого автор залишив осторонь, описуючи повстання російських декабристів і польське повстання.

Тарас Шевченко, опинившись у Петербурзі, ввійшов у товариство мистців, українців, москалів і поляків. Ним зацікавились мистець Сошенко, Мокрицький, Григорович. Артист-маляр Карло Брюллов, потомок знаних французьких емігрантів-гугенотів, за 2500 руб., осягнутих з лютерії, на якій розіграно його образ, викупив Тараса з кріпацтва.

Тарас Шевченко мав тоді 24 роки, і перед ним став у всій красі осяяний промінням веселки вільний світ. Але не надовго, бо зараз перед його очима з'явилася закріпачена Україна. Він думками в Україні, у своїй рідні, і мріє туди поїхати. Але покищо залишається в Петербурзі, де стає студентом Академії Мистецтв.

Є. Єнджеєвич, описуючи революцію у Франції і польське повстання, переходить до Адама Міцкевіча, який участі в тому повстанні не брав, перебуваючи в Італії серед польської і московської аристократії. Після поразки повстання він вибрався до Франції, по дорозі вступив до Дрездену, щоб зустрітися з німецьким генієм Йоганном Вольфгангом Гете, але той не прийняв Міцкевіча. Щойно тоді А. Міцкевіч став писати III частину „Дзядів”, у якій виступив проти російського царя.

Єжи Єнджеєвич виводить ряд постатей українського духового світу, що їх Тарас Шевченко мав нагоду пізнати: Григорія Квітку-Основ'яненка, якого зобразив як незначного письменника, Євгена Гребінку, що, за словами автора, зайнявся систематичною освітою Т. Шевченка, даючи йому читати твори Гоголя, Пушкіна, Карамзіна і Жуковського, а передусім познайомив з творчістю „малоросійських” письменників І. Котляревського, Гулака-Артемовського, Л. Боровиковського. Й. Бодяньського, Вантис-Каменського, автора „Історії Малої Росії”, М. Максимовича, збирача українських народних пісень.

Автор називає всю тодішню українську літературу — малоросійською. Така назва відповідає не лише польській ментальності, але й ментальності тодішніх москалів.

За словами автора, на Т. Шевченка велике враження справила „Енеїда” Котляревського, а „Історія Русів”, автором якої був ніби Кониський, могилівський архієпископ, дала Шевченкові — батьківщину. Ми знаємо, що Т. Шевченко віднайшов свою батьківщину куди скорше, ще тоді, коли малим хлопчиною слухав оповідання діда Івана про часи поневолення України польською шляхтою.

У р. 1840 в Петербурзі вийшов друком Т. Шевченків „Кобзар”. Ця книжечка, не зважаючи на цензурні скорочення і неприхильну критику москалів, викликала велике враження. Потім Шевченко видав „Гайдамаків”. Єнджеєвич пише про те, яке захоплення викликала ця поема серед українців. Але він промовчує критичне ставлення до неї поляків і ненависть, яку зродила вона серед поляків до Шевченка.

В р. 1861 студент Київського університету Леонард Совінський переклав „Гайдамаки” на польську мову,

при чому закинув Т. Шевченкові в передмові: „Отож, Кобзар збирає все те, що дошкулило Україні від часів Зигмунта III, переносить жахіття воєнних насильств у добу довгорічного миру, найогидніше спотворює Варську конфедерацію, а очорнивши в такий спосіб табір противника, вивішує прапор незалежності, віровизнання своєї країни.

„Чи не за „Гайдамаків” мстилися на Т. Шевченкові поляки? Чи не тому під час заслання нашого генія в Оренбург і в Орську кріпость поляк С. Браховіч зробив на Шевченка донос, а по звільненні з 10-літньої каторги, коли Т. Шевченко виїхав у Черкащину, де думав купити шматок землі під хату, поляк Козловський зробив на нього донос, підтриманий жандармським офіцером, теж поляком, Крживицьким.

Вправді, автор виводить на сцену в Оренбурзі і Орську ряд інших поляків, як каже, Т. Шевченкові прихильних. Але, на мій погляд, ця фікція потрібна авторові, щоб доказати польонофільський сентимент у Шевченка, якого на ділі не було. Поляки в Оренбурзі, добре зорганізовані, тримали тісний контакт з краєм, їм прислали звіттам листи та книжки, і через них Шевченко міг орієнтуватися в політичній ситуації в Україні і закордоном.

Вернімося до українців-інтелектуалів, яких Є. Єнджесвич вивів у своїй книжці. І так, на стор. 55 читаємо про Петра Гулака-Артемовського, професора історії і польської літератури в Харківському університеті, перекладача і поета. Він, за словами автора, „виховувався в промінні польської культури”. У нього бував гостем навіть Адам Міцкевіч, в розмові з яким Гулак-Артемовський вживав, крім української, також польської мови. Гулак читав Міцкевічеві свої байки, що їх не міг оголосити друком.

Ні в одній науковій праці про Адама Міцкевіча немає згадки про його зустріч з П. Гулаком-Артемовським. Але авторові ця фікція потрібна, щоб представити шляхетний вплив польської культури на вченого українця.

Пантелеймон Куліш, — пише Єнджесвич, — був противником революції, самолюбом, мстивим, нещирим, схильним до позування. В справах національних мав великі вимоги: якась автономія, свобода культурного розвою, українська мова в школах. Він почував, що не витримає конкуренції з „неуком Тарасом”, і по викритті Кирило-Методіївського Братства всього виправся і запевняв про свою лояльність до Росії.

Миколу Костомарова автор характеризує так: Костомаров переважно говорив і писав по-російськи. З батька був він москалем, а з матері українцем. Мешкав у Артемівського, студіював етнографію. Читання „Історії Русів” і малоруські пісні спричинили те, що він відчув себе українцем, опанував українську мову, писав тією мовою вірші і драми. Опанував мову польську, чеську, німецьку і французьку. В Києві пізнав Куліша. Бував в сальоні Свідзінського. Він накреслив плян федерації слов'ян з тим, що всі слов'янські народи повинні пристати до Росії й уживати як урядової мови російської (?). Автор характеризує Костомарова так: він

був слабкий, трусливий, недовірливий і нещирий — типовий опортуніст. Але був істориком, умів писати і знав народню поезію. Він не визбувся проросійських симпатій (стор. 351) і не визнавав ідеї незалежної України.

Коли по викритті Кирило-Методіївського Братства Костомарова арештовано, то він, за словами Є. Єнджесвича, освідчив, що справа України його мало обходить, що він завжди вважав себе за росіянина, і цікавиться слов'янською ідеєю лише з наукового боку. У зізнаннях заперечував свою участь в тій організації і склав на письмі зізнання, у якому заявив про свою лояльність до Росії, а свій панславизм представив як ідею сполучення слов'ян під скіпетром царя. Подібно зізнав і Микола Вілозерський. Тож були вони покарані дуже лагідно. Найгідніше тримався Тарас Шевченко, і його зустріла найтяжча кара.

Представивши у від'ємному світлі Кирило-Методіївське Братство, за виїмком Тараса Шевченка і Миколи Гулака, автор кинув чорну пляму на всю тодішню українську інтелігенцію.

1857 р., після 10-річного заслання, Тараса Шевченка звільнено. Отже, звільнений з кріпацтва в р. 1838, у віці 24 років, він був на волі не цілих 10 років. У кінцеві етапи життя Т. Шевченка автор книжки вплітає знову зустріч з різними поляками, хоч поляки в історії тодішньої України не відіграли ніякої ролі.

У багатьох місцях своєї книжки Єнджесвич висловлюється про Тараса Шевченка і про його твори позитивно. Чи робить це він щиро, на основі свого переконання? Наводячи і інтерпретуючи окремі поезії, Єнджесвич не може писати про Шевченка інакше, бо його особа, його життя, його політична діяльність яскраво позначені відвагою і великою національною гордістю і високим патріотизмом. Шевченко не чив макіявелізму, не писав так, як Адам Міцкевіч, урядовець московського генерал-губернаторства, цареславних пенанів у „Конраді Валленроді” і щойно за кордонами Росії відкрито виступив у 3-ій частині „Дзядів” проти московського царя.

На окремих сторінках подано в книжці „родовід польського генія, Адама Міцкевіча”, що його написав визначний польський учений, професор польської літератури Львівського університету, Бой-Желенський. Ця праця має назву: „Міцкевіч і ми”.

Якщо книжку Є. Єнджесвича вважати за наукову працю, тоді належало б умістити в ній бібліографію, список імен і місцевостей, бо уложена вона так хаотично, що тяжко в ній зорієнтуватись. Якщо ж це є річ белетристична, тоді треба сказати, що фантазії автора не мають меж. Автор пише, що його книжка є вислідом довголітніх студій над історією України, через землі якої він мандрував, що елементи літературної фікції обмежені в ній до мінімуму, і що він бажає вписати Т. Шевченка „в культурні струмені і політичні по-

З технічних причин продовження статті С. Наумович „Французи про Довженка” появиться в наступному числі. — Ред.

дії тих часів, зокрема перед польським січневим повстанням”.

Тарас Шевченко навіки записаний в історію України і в історію світової культури. Свідчать про це десятки пам'ятників, споруджених по всьому світі, зокрема в Канаді, ЗСА, Аргентині, Бразилії. Його твори перекладено на десятки мов, його ім'я є кличем, що з ним на устах борюся і бореться український народ за свою незалежність від москалів, поляків і інших „старших братів”.

Отже, книжку Є. Єнджеєвича треба вміти читати, бо чимало заховав він межі рядками. Треба зрозуміти, хто і для кого цю книжку написав, бо розходиться вона не тільки у Польщі, але й по Україні, де саме тепер ідуть масові арешти молоді, відбуваються суди при закритих дверях. І тому приходить нам на думку відома сентенція римського поета Вергілія: „Лягет ангвіс ін герба” — „гадина причаїлася у траві”, якою Дамоет остерігає хлопця, що зриває ягоди і квіти.

БІБЛІОГРАФІЯ

Єжи Єнджеєвич — „Ноце українське альбо родовуд Геніюша”, Торунь, 1966 р.

Тарас Шевченко — „Паментнік”, Краків, 1952.

Тарас Шевченко — „Дневник”, Москва, 1935 р.

Адам Міцкевіч — „Дзяди”, Варшава, 1947 р.

Мечислав Яструнь — „Міцкевіч”, Варшава, 1949 р.

Тарас Шевченко — „Кобзар” з передмовою Богдана Лепкого, Вібліотека „Українського Слова”, ч. 19.

Геон Гомуліцкі — Дзєннік побиту Міцкевіча в Росії, Варшава, 1949 р.

Леон Гомуліцкі — „Міцкевіч всьруд росіян”, Варшава, 1950 р.

Адам Міцкевіч — „Дзяди”, Варшава, 1947.

Тадеуш Вой-Желєнскі, „О Міцкевічу”, Краків, 1949 р.

Гайнц В. Сабаіс — „Геттер, Кайзер, Діктаторен”, Мюнхен, 1965 р.

Герман Кестен — „Діхтер ім Кафе”, Відень-Мюнхен-Вазель, 1959 р.

Степан Смаль-Стоцький — „Т. Шевченко, інтерпретації”, НТШ, ЗСА, 1965 р.

Георгій Кониський — „Історія Русів”, Нью Йорк, 1956 року, вид. ООЧСУ.

Василь Чапленко — „Пропащі сили — українське письменство під комуністичним режимом”, 1920-1933, УВАН, 1960 р.

Кн. Карло Сфорца — „Живі думки Маккіявеллі”, ЗСА.

Павло Тіліх — „Кураж, щоб бути”, Штуттгарт, 1954 р.

3 НОВИХ ВИДАНЬ

ТИЧИНА ПАВЛО, (1891-1967), ЗОЛОТИЙ ГОМІН, поезії-збірка збірок. Стет Коледж, Па. Вид-во „Життя і Школа”, 1967. 93 стор., Ілюстр., порт. 23 цм.

Д-р Василь Луців перевидав у серії „Шкільна Вібліотека” для бібліофілів накладом лише 250 примірників „збірку збірок” поезій Павла Тичини в новому графічному оформленні. Видання цінне, зокрема, тим, що воно ніколи не було перевидане на советській Україні, і не знати, чи коли побачить там світ під большевицьким режимом.

Починав Павло Тичина свою літературну діяльність в чисто національному дусі ще 1912 р. на сторінках „Літературно-Наукового Вістника”. В час відродження української державности, у 1918 році появилася збірка його поезій „Соняшні клярнети”. До цієї збірки входили поеми „Скорбна Мати” та „Золотий Гомін”, в якій поет вітав Національну Революцію. Зламаний морально советською владою в пізніших роках Тичина перейшов на комуністичні позиції і в 1933 р. написав свій ніби програмовий вірш „Партія веде”.

Перевидана д-ром В. Луцевим збірка обіймає також ранні поезії Тичини, вміщені в збірках „Плуг” та „Замість сонетів і октав”. У вірші „На могилі Шевченка” П. Тичина пише про тирана і неволю, про „карательні отряди”, і питає, чи часом Україна не жде новітнього Кармелюка, і коли „вже здохне лютий гад і не душитиме народа”, бо „підем і ми в повстанці”. В іншому вірші він висловлює своє вірування тої доби: „Воля — єдиний хай буде наказ!”

Павло Тичина ранньої доби мав усі дані на те, щоб стати найбільшим слов'янським поетом, і тому видання д-ра Вас. Луцева заслуговує на признання. В повторному виданні у покажчику змісту треба виправити помилково подані сторінки.

О. Соколяшин

ПАРАДА ЛЬОЯЛЬНОСТІ І УКРАЇНСЬКА МАНІФЕСТАЦІЯ БІЛЯ ОН

У суботу 27 квітня в Нью Йорку тисячі патріотів-американців взяли участь у традиційній Параді Льояльності, в якій взяли участь також близько 700 осіб організованої української молоді та старших громадян. Велику групу в українській колонії становили сумівці — понад 300 осіб — під керівництвом голови Осередку СУМА в Нью Йорку Корнелія Василика. В параді взяли участь сумівці з Нью Йорку, Ньюарку, Джерзі Сіті, Йонкерсу, Ірвінгтону й Байону.

Групу Українського Визвольного Фронту очолювали голова ГУ ООЧСУ м-р І. Винник і голова ГУ СУМА м-р Євген Гановський.

Українська протестаційна маніфестація біля будинку ОН розпочалась о 1 г. 30 хв. Лави молоді та старших осіб вишикувались чотирикутником на широкій 47-ій вулиці, де всі гуртом, після проголошення головою Комітету Об'єднаних Українських Організацій м. Нью Йорку, Р. Гуглевичем початку маніфестації, відспівали американський і український національний гимни.

Екзекутивний директор УККА, Йосип Лисогір, в своїй промові, виголошеній англійською мовою, сказав, що „маніфестуючи відданість американській демократії, ми домагаємось також людських і національних прав для України та всіх поневоленних Москвою націй, домагаємось від ОН, щоб була створена Комісія для перевірки стану Прав Людини в окупованій Україні” і закінчив свою вкриту оплесками промову словами: „Домагаємось вільної незалежної Української Держави!”

Адвокат Ів. Фліс прочитав уривок з Меморандуму УККА до ОН і текст телеграми до Міжнародної Комісії Прав Людини в Тегерані, яку схвалено гучними оплесками.

Співом „Не пора” закінчено офіційну частину Української Маніфестації Солідарності з нескореним українським народом.

Маніфестанти несли сотки транспарентів англійською мовою, що їх фотографували американські журналісти: „Москва — геть з України!”, „Випустить на волю українських письменників і поетів!”, „Поневолею народам — людські, національні і державні права!”, „Ми з вами, антикомуністичні вояки у В'єтнамі!”

Під час маніфестації сумівці і пластуни роздавали тисячі листівок з закликом СКВУ про День Солідарності, а також тисячі примірників ілюстрованої брошури УККА „Советська Росія топче людські права в Україні”.

Ще перед початком маніфестації українська делегація передала „Маніфест УККА” для Генерального Секретаря ОН У Танга.

Представники преси фотографували окремі моменти з маніфестації.

В той же час у Центральному Парку, а також на Грінвич Вільджд відбувалось галасливе збіговисько розкошланих „гіппі”, „лісників” і їхніх комуністичних підбурювачів.

УКРАЇНЬКА МАНІФЕСТАЦІЯ СОЛІДАРНОСТІ В ОБОРОНІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

У неділю 28-го квітня, відгукуючись на заклик Секретаріату СКВУ про відзначення Дня Солідарності з нескореним українським народом та на заклик УККА, понад півтори тисячі українців і українок, в тому числі багато організованої молоді, провели в Вашингтоні маніфестаційну демонстрацію біля пам'ятника Т. Шевченкові. Маніфестацією проводив ексекутивний віцепрезидент УККА Йосип Лисогір.

Автобусами й автами, із своїми прапорами, з вінками і транспарентами прибули делегати Організацій Українського Визвольного Фронту і інших організацій з Філадельфії, Балтімору, Трентону, Нью Бронсвіту, Честеру і Піттсбургу. Було близько 200 українців з Вашингтону.

Присутні спільно помолились із священниками обох українських Церков за визволення українського народу і схвалили відчитані ред. Ігнатом Вілнським резолюції та відчитану Й. Лисогором телеграму до Міжнародної Комісії Прав Людини, яка була відразу ж переслана до Тегерану на конференцію, що відбувалася з нагоди проголошеного в 1968 р. ОН Року Прав Людини.

Після того маси людей перейшли під советську амбасаду і там демонстрували проти потоптання імперіалістичною Москвою людських і національних прав в Україні.

Маніфестацію відкрив голова місцевого Відділу УККА д-р Р. Барановський. З промовою виступив директор організації Міжнародня Амністія Пол Лайонс, згадуючи про В. Чорновола, Заливаху та інших культурних діячів, засуджених Москвою за спротив русифікації.

На чолі протестаційної маніфестації, що вирушила до советської амбасадки, йшли Й. Лисогір, І. Білницький та І. Базарко. Сумівці роздали прохожим численні листівки УККА.

Голова місцевого Відділу ООЧСУ В. Маєвський був посередником між представниками американської преси і організаторами маніфестації.

Неприємно наставлений до української визвольної справи, цим разом „Вашінгтон Пост” вмістив об'єктивну статтю про демонстрацію, ілюстровану промовистою світліною.

ДЕМОНСТРАЦІЯ УВФ В НЬЮ ЙОРКУ

День народження геніального поета і духового провідника України Тараса Шевченка відзначили українці в Нью Йорку великою політичною маніфестацією, в якій взяло участь 700 осіб, в тому числі багато молоді.

З ініціативи Організацій Українського Визвольного Фронту відбулась в суботу 9 березня ця політична маніфестація поблизу будинку представництва ССРСР в Об'єднаних Націях.

На маніфестацію під гаслом „В обороні нескорених” прибули члени ООЧСУ, ОЖ ОЧСУ, СУМА, кол. вояки і старшини УПА, члени ПАВНА, ТУСМ, СУПВ із прапорами своїх товариств та організацій, а також багато громадян з-поза ОУВФронту. Приїздили повні автобуси з демонстрантами не лише з Нью Йорку й околиць, а й із таких стейтів, як Пенсильвенія, Нью Джерзі та Коннектикат.

Ньюйоркські радіовисильні передавали того ж вечора, що 700 осіб демонстрантів виступали проти московсько-большевицьких судів над українськими інтелектуалістами в колоніальній Україні.

Демонстранти носили сотні транспарентів, у тому числі й гасла з творів Тараса Шевченка: „Борітеся — поборете, вам Бог помагає” та ін. Багато транспарентів були присвячені вимогам випустити з большевицьких тюрем В. Чорновола, П. Заливаху, сина Головного Командира УПА Юрія Шухевича та багатьох інших. „Москво, геть з України!” — було провідним гаслом-вимогою. Молодь вигукувала гасла проти поневолення України Москвою, демонстранти співали революційних пісень. Близько 10.000 листівок англійською мовою роздано на місці демонстрації, а також на інших вулицях і в підземній залізниці.

Головна Управа СУМА випустила листівку-передрук із фотознімкою Юрія Шухевича та з уривками із його листа, в перекладі на англійську мову, в якому він відмовляється зректися свого батька — героя визвольної боротьби, осудити „бандерівців” і домагається свободи.

Докладні пояснення про причини демонстрації давав представникам преси, телевізії і радіо д-р Микола Чирівський.

Радіовисильні і телевізія в Нью Йорку кількакратно передавали вістки про цей виступ українців, згадували про зміст листівок ООЧСУ, в яких англійською мовою було подане вияснення про колоніальне становище України в московській комуністичній імперії.

Юнак